

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**HUMANITÁRNÍ INTERVENCE USA JAKO
NÁSTROJ GLOBALIZACE LIDSKÝCH PRÁV**

Lucie Peterková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**HUMANITÁRNÍ INTERVENCE USA JAKO
NÁSTROJ GLOBALIZACE LIDSKÝCH PRÁV**

Lucie Peterková

Vedoucí práce:

PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, červenec 2014

.....

Poděkování

Tento prostor bych ráda využila pro poděkování mému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Přemyslu Rosůlkovi, Ph.D. Touto cestou mu děkuji za cenné rady, věcné připomínky, ochotu, trpělivost, metodické vedení práce a veškerý vynaložený čas.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 HUMANITÁRNÍ INTERVENCE A TEORIE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY	5
2.1 HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	5
2.1.1 UNIVERZALITA LIDSKÝCH PRÁV	8
2.2 ETICKÁ DIMENZE HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	10
2.2.1 UTILITARISMUS	11
2.2.2 TEORIE PŘIROZENÉHO PRÁVA.....	12
2.3 OTÁZKA LEGALITY HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	13
2.4 TEORIE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY	15
2.4.1 <i>JUS AD BELLUM</i> – KRITÉRIA PRO UŽITÍ SÍLY	18
2.4.2 <i>JUS IN BELLO</i> – KRITÉRIA VEDENÍ VÁLKY	22
3 EMPIRICKO-ANALYTICKÁ ČÁST	25
3.1 CLINTONOVA DOKTRÍNA.....	25
3.1.1 IDEA ASERTIVNÍHO HUMANITARISMU A BOJ ZA LIDSKÁ PRÁVA.....	26
3.2 PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV V KOSOVU.....	29
3.2.1 LIDSKO-PRÁVNÍ SITUACE V KOSOVU	29
3.2.2 PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV ZE STRANY SRBSKÉ VLÁDY	31
3.2.3 PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV V RÁMCI UÇK	32
3.3 ŘEŠENÍ KOSOVSKE OTÁZKY MEZINÁRODNÍM SPOLEČENSTVÍM.....	35

3.4 OPERACE SPOJENECKÁ SÍLA (ALLIED FORCE).....	39
4 MŮŽE NĚST INTERVENCE DO KOSOVA OZNAČENÍ SPRAVEDLIVÁ?	46
5 ZÁVĚR	53
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	56
6.1 ODBORNÁ LITERATURA.....	56
6.2 INTERNETOVÉ ZDROJE.....	65
7 RESUMÉ	69
8 PŘÍLOHY.....	70

SEZNAM ZKRATEK

EU - Evropská unie

GATT – Všeobecná dohoda o clech a obchodu

ICC – Mezinárodní trestní soud

IICK – Nezávislá mezinárodní komise pro Kosovo

KLA - Kosovská osvobozenecká armáda

KPC – Kosovské ochranné sbory

KPS – Kosovská policie

NAFTA – Severoamerická zóna volného obchodu

NATO - Severoatlantická aliance

OBSE/OSCE - Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN - Organizace spojených národů

R2P – koncept Responsibility to Protect

RB OSN - Rada bezpečnosti OSN

SFRJ – Socialistická federativní republika Jugoslávie

UÇK - Kosovská osvobozenecká armáda

UNHCR – Vysoký komisař OSN pro uprchlíky

UNMIK - Mise OSN v Kosovu

1 ÚVOD

Humanitární intervence se řadí mezi jedno z nejdiskutovanějších témat v rámci mezinárodních vztahů. Sociální badatelé zabývající se touto problematikou, nejsou schopni ucelit své pohledy na oprávněnost a potřebu samotného vzniku zákroku. V tomto smyslu můžeme sledovat napětí mezi principem státní suverenity, tak jak ji definuje OSN, mezinárodními právními normami a zákony se snahou o vytvoření adekvátních pravidel vztahujících se k oblasti lidských práv a využití síly. Za nejproblematictější oblasti se zpravidla řadí rozpor mezi principem státní suverenity, teritoriální integrity či morálními zásadami, které vyplývají z univerzálního pojetí základních lidských práv. Dále je za spekulativní rys humanitárních zákroků považováno zpochybňování legality a legitimacy vykonání intervencí samotných. Jinými slovy se jedná o spor mezi právem pozitivním a přirozeným.

Hlavní cíl této bakalářské práce spočívá v nastínění humanitární intervence do Kosova prostřednictvím teorie spravedlivé války a různých postojů k problematice humanitární intervence jako takové. V tomto smyslu se empirická sekce zaměří především na to, zda je zákrok možný považovat za ospravedlnitelný či nikoliv. Teorie spravedlivé války s sebou přináší jistá kritéria, o kterých je známo, že musí být splněna, aby válka či v našem případě humanitární intervence, mohla nést označení spravedlivá. Je možné chápat humanitární intervenci z roku 1999 jako spravedlivou jen díky tomu, že se snažila o boj ve jménu lidských práv a hodnot? Na tuto otázku se pokusí nalézt odpověď empirická část. Při samotném popisu pozadí a průběhu operace Spojenecká síla se pokusíme aplikovat pohledy různých autorů zastávajících odlišná stanoviska v rámci debaty o humanitárních intervencích.

Z funkčního hlediska se práce dělí na část teoretickou a empirickou. Teoretická část se pokouší objasnit hlavní náhledy na humanitární intervenci a teorii spravedlivé války. V empirické části následuje popis pozadí a průběhu intervence, zároveň jsou zde zakomponovány náhledy autorů zabývajících se problematikou humanitární intervence. Za všechny zmiňme Allena Buchanana, Fernanda Tesóna či Simona Chestermana s Michaelem Byersem. Všichni zmínění autoři zaujmají k intervenci odlišný náhled. V empirické sekci nalezneme rovněž pohled na zásah skrze perspektivu spravedlivé války.

První kapitola se bude zabývat představením problematiky humanitární intervence. Jak již bylo výše naznačeno, tento fenomén je v rámci mezinárodních vztahů velice diskutovatelným. Část se tedy úzce pojí s názory na humanitární intervenci jako takovou. Následuje i krátká podkapitola věnovaná univerzalitě lidských práv. Poté přichází úsek práce věnující se etické dimenzi, zde nalezneme propůjčení kategorizace dle J. L. Holzgrefa, což umožňuje lepší pochopení dalších směrů řešících problematiku humanitární intervence. Dalo by se říci, že celá kapitola věnující se problematice humanitární intervence hojně čerpá z knihy *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, jejímž je J. L. Holzgreffe editorem. V této kapitole také nalezneme část zabývající se utilitarismem, teorií přirozeného práva či pasáž řešící otázku legality intervence.

Druhá kapitola pojednává o teorii spravedlivé války. Na počátku nalezneme představení směru a jeho hlavních principů. Do této části je zahrnuta i kritika směru, především z pacifistického, realistického proudu. Střetnout se můžeme i s názory, které hovoří o tom, že jakýkoliv vojenský zásah, kde umírají nevinní civilisté nelze považovat za spravedlivý. Je vůbec možné zákrok, při němž navždy uhasnou nevinné lidské životy považovat za spravedlivý? Někteří autoři tvrdí, že pokud jsou splněna

veškerá kritéria, tak zásah může nést přívlastek „spravedlivý.“ Jiní autoři obhajují premisy, že dle této teorie nelze stanovit, zda zákrok je spravedlivý či nikoliv. Humanitární intervence v tomto smyslu poukazuje pouze na to, zda bylo splněno morální hledisko zásahu.

Pro zkoumání humanitární intervence v Kosovu je nutné sledovat naplnění základních kritérií, jež s sebou tato teorie přináší. Ty lze rozdělit do třech dílčích částí, a to: *jus ad bellum*, *jus in bello* a *jus post bellum*. *Jus ad bellum* obsahuje kritéria pojící se k ospravedlnění války. Zahrnuje body, které by měly být dodržovány při angažovanosti ve vojenském zásahu. Jedná se o existenci spravedlivé příčiny, dobrý úmysl, legitimní autoritu, proporcionalitu cílů, rozumnou šanci na úspěch, poslední možné východisko. *Jus in bello* se vztahuje k ospravedlnění vedení války. Z tohoto hlediska se zkoumají především prostředky, jež byly pro zásah zvoleny. Důležité je i hledisko diskriminační. *Jus post bellum* je neméně podstatnou částí spravedlivé války, řeší její konečnou fázi. Nicméně vzhledem ke kapacitě práce není této problematice věnována samostatná pasáž.

Účelem první kapitoly v rámci empirické části se stává představení Clintonovy doktríny. Nicméně řešena bude především její lidsko-právní dimenze. Doktrína nám poskytuje bližší náhled na administrativu prezidenta Williama J. Clintona. Bližší pohled na doktrínu nám odkryje hlavní příčinu, proč se Spojené státy americké rozhodly postavit do čela humanitární intervence v Kosovu.

Pro pochopení samotného vzniku konfliktu nám poslouží kapitola zachycující lidsko-právní situaci v Kosovu. Konflikty mezi oběma etniky mají své kořeny již ve středověku, pasáž se však věnuje monitorování situace až od roku 1989, kdy se srbským prezidentem stává Slobodan Milošević. Další sekce bude řešit především lidsko-právní situaci v Kosovu před humanitárním zákrokem. Do práce je zařazeno nejen

porušování lidských práv ze strany srbské vlády, nýbrž i UÇK, jelikož zločiny proti lidskosti se odehrály na obou stranách.

Do práce je zakomponována rovněž část, jež svou pozornost věnuje řešení kosovské otázky mezinárodním společenstvím. Zde nalezneme propojení s myšlenkami autorů a směrů, s jejichž názory jsme se střetli v rámci teoretické části. Poté následuje samotný popis průběhu operace Spojenecká síla a zhodnocení, zda lze humanitární intervenci v Kosovu považovat za spravedlivou.

Co se týče zdrojů, tak jako základ pro vyhotovení práce poslouží především odborná literatura, články, oficiální internetové stránky mezinárodních organizací a zprávy nevládních organizací zachycující stav lidských práv. Nejhojněji je čerpáno z dokumentací *Amnesty International* a *Human Rights Watch*, což však nechce zpochybňovat důležitost ostatních nevládních organizací monitorujících situaci v regionu. Nicméně v práci není dostatečný prostor pro bližší rozbor všech organizací působících na území Kosova. Z knižních publikací byl hojně citován Michael Walzer, a jeho *Just and Unjust Wars*, Charles Greenwood s publikací *Humanitarian Intervention: Case of Kosovo*, Aidan Hehir a *Humanitarian Intervention: An Introduction*, publikace *Humanitarian Intervention and International Relations*, kterou editovala Jennifer M. Welsh a mnohé další.

2 HUMANITÁRNÍ INTERVENCE A TEORIE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY

2.1 HUMANITÁRNÍ INTERVENCE

Humanitární intervence by se dala charakterizovat jako proces, při němž dochází k vměšování se do vnitřních záležitostí státu. Zásah je uskutečněn zvenčí. O humanitární intervenci lze hovořit za předpokladu, že se stát nebo uskupení více států rozhodne využít všech donucovacích prostředků za účelem zamezení postupů, které jsou v rozporu s lidsko-právní dimenzí. Intervence do státu, kde dochází k rozsáhlému porušování lidských práv, není podmíněna souhlasem vlády dané země. Zásahy mohou nabývat různé podoby. Podle toho, jaké jsou zvoleny donucovací prostředky, jsme schopni od sebe odlišit humanitární intervenci nenásilnou a násilnou. Jako nenásilnou formu humanitární intervence, můžeme chápat stav, kdy se státy snaží dohodnout diplomatickou cestou většinou prostřednictvím sankcí ekonomického či jiného charakteru. Násilná humanitární intervence se bezprostředně pojí s využitím vojenské síly (Holzgreffe 2008: 18).

Průlomovým okamžikem z hlediska vnímání problematiky humanitární intervence se stal zákrok NATO v Kosovu. Jednalo se totiž o akci postrádající souhlas Rady bezpečnosti OSN. Operace Spojenecká síla symbolizovala zásah regionální instituce proti suverénnímu státu, který nebyl jejím členem. Intervence byla považována jako krok nelegální, nicméně díky pozdější *ex post facto* autorizaci od RB OSN za legitimní. Pokus o zastavení nepokojů, jež se odehrály v Kosovu, s sebou přinesl eskalaci debaty o humanitárních intervencích. Badatelé se pokoušeli najít řešení, zda je vhodnější striktně dodržovat pozitivní právo či se řídit nadřazeností univerzálních lidských hodnot, mezi něž se řadí základní lidská práva (Wheeler 2006: 41).

Téměř jakýkoliv aspekt humanitární intervence bývá zpochybňován. Obvykle se zákrokům na obranu lidských práv vytýká jejich finanční nákladnost, délka a rozsah působení. Mezi kritizovaný bod se rovněž řadí, že zásahy jsou iniciovány zpravidla několika bohatými zeměmi Západu. Země, které porušují základní lidská práva a svobody jsou posuzovány politizovanou, selektivní entitou (Daudelin 2004: 3). Do souvislosti s humanitárními zákroky bývají dávány západní myšlenky, mezi něž lze zařadit ideje demokracie, respektu k základním lidským právům a hodnotám, myšlenka dobré vlády či ekonomická liberalizace. Tyto aspekty se prostřednictvím humanitární intervence a globalizačních procesů přenášejí napříč světem se stále se zvyšující rychlostí. Na proces humanitární intervence mnozí pohlížejí s podezřením a strachem, jelikož jim toto jednání připomíná dobu imperialistickou spojovanou s kolonialismem a rasismem (Abiew 1999: 244).

Mary Kaldor připisuje vznik humanitárních intervencí změně hodnot v rámci mezinárodního systému. Zrodil se koncept lidské bezpečnosti. Jednotlivci začali být upřednostňováni před zájmy států. Problémy týkající se porušování lidských práv byly považovány za problém celé planety, nikoliv pouze jev spadající do jurisdikce státu, v němž se zločiny proti lidskosti odehrávají. Významné bylo zrození myšlenky, že pokud stát není schopen ochránit práva svých obyvatel, musí zasáhnout globální společenství. Hranice mezi státním a mezinárodním uskupením jsou v tomto smyslu smazány. V popředí stojí ochrana lidských práv. Z tohoto hlediska se dá humanitární intervence považovat za akci žádoucí. Je to jakási globální paralela k zásahu policie na domácí úrovni (Hehir 2010: 110).

Nicholas Wheeler, rovněž akceptuje zásah z vnějšího prostředí, ačkoliv jen za předpokladu, že je takový zásah vskutku potřebným. Zároveň však hovoří o tom, že pro splnění legitimacy, musí být přítomny

čtyři základní aspekty pojící se k humanitárnímu zásahu. V každém případě je nutná existence spravedlivé příčiny. Použití síly by mělo být až posledním možným krokem řešení krize, s ohledem na to, že všechny ostatní dostupné prostředky selhaly. Aplikace síly by měla být zcela proporční, adekvátní k dané situaci. V neposlední řadě uvádí, že humanitární intervence, by měla zaznamenat pozitivní humanitární výsledek (Wheeler 2000: 33-34).

Fernando Tesón na humanitární intervenci pohlíží skrze liberální perspektivu. Vyzdvihuje především etické stanovisko. V případě posouzení, zda je prioritou státní suverenity či ochrana lidských práv, tak by jednoznačně volil druhou variantu. Za předpokladu vážného porušování lidských práv musí vždy zvítězit lidská práva nad suverenitou státu. Státy by měly disponovat morální povinností zákroku. Lidská práva by měla být závaznou oblastí pro všechny lidské bytosti a s jako takovými by s nimi mělo být i zacházeno. Tesón však zároveň připouští, že zásah se neobejde bez nevinných obětí. Pracuje s tzv. doktrínou *double effect*, která se svými tezemi opírá o teorii spravedlivé války. Intervence je dle tohoto principu ospravedlnitelná pouze tehdy, pokud je ztráta lidských životů zanedbatelná v porovnání s ostatními škodami. Nicméně smrt civilistů se musí stát neúmyslnou složkou intervence (Tesón 2003: 93-94). S teorií *double effect* pracoval již Michael Walzer, který k teorii dodává, že akt lze shledat spravedlivým v případě, že má dobré následky (Walzer 2006: 153).

Alternativní pohled na zákrok ze strany třetí strany zaujímá Allen Buchanan. Ospravedlnitelnost dle jeho slov nalezneme především v oprávněnosti mise. Odůvodnění by mělo korelovat s právním systémem, v tomto smyslu hovoří o tzv. zákonném ospravedlnění. Nicméně Buchanan rozhodně neshledává nastavení současných mezinárodních norem jako zcela bezproblémové. Akce bojující za morální hodnoty se

nemusí nutně opírat o subjektivní preference, měly by být schopny odůvodnit přijatá opatření bez souhlasu státu. Reforma současného právního řádu je nezbytným krokem v inovaci problematiky humanitární intervence. Buchanan rovněž jako Tesón klade důraz na morální závazky. Nicméně státy před uspořádáním samotného zásahu musejí splnit celou řadu náročných kritérií. Mezi nezbytnou složku se řadí průkaznost, že pravidla, jimiž se zákrok řídil, byly nadřazenější pravidlům, k jejichž porušení došlo (Buchanan 2003: 132-135).

Jako kontrastní teorii je možné přiblížit postoje, které zastává Michael Byers a Simon Chesterman. Hájí zásadu nevměšování se jako obecného pravidla nacházejícího se uvnitř mezinárodního práva. Tito autoři tvrdí, že mezinárodní obyčejové právo nelze být změněno pouze na základě rozhodnutí nejmocnějších států v rámci mezinárodního systému nebo předními specialisty na právo pocházejících rovněž z těchto států. Princip suverenity by měl být pojímán jako rovnoprávný, ať už v případě silných či slabých mezinárodních aktérů. Pokud je zásah považován za morální, nesmí být zneužit ve smyslu bezdůvodné snahy za pomoci Isti revidovat základní zásady mezinárodního práva (Byers, Chesterman 2003: 197).

2.1.1 UNIVERZALITA LIDSKÝCH PRÁV

Při tezí o univerzalitě lidských práv a svobod se převážně střetáváme s pohledem, který problematiku zkoumá skrze západní pojetí. Univerzální pojetí bývá často kritizováno především v tom smyslu, že nebere v potaz všechny kulturní, etnické či národní odlišnosti. Na druhé straně není jednoduché vytvořit univerzálně platnou platformu vynutitelnou v mezinárodním měřítku, jež by byla odrazem všech kulturních odlišností. Všeobecná deklarace lidských práv i pozdější

dokumenty se snažily formulovat teze pro ochranu lidských životů velice obecně, především z toho důvodu, aby byly v maximální míře aplikovatelné nejen pro země „Západu.“ Například právo na život je základní morální hodnotou, jež je zcela zásadní pro všechny na světě. U všech obyvatel naší planety nalezneme jakousi stejnou „lidskou přirozenost,“ jejíž jádro je univerzální (Donnelly 2005: 414-415).

Univerzalitou lidských práv bychom mohli rozumět formulaci a objasnění kladoucích do středu pozornosti jednotlivce. Dochází k zajištění jeho autonomního postavení vůči moci státu. S tímto ohledem byla oblast práv jednotlivce poprvé zařazena do katalogů ukotvujících fundamentální normy, jež by v této souvislosti neměly být jedinci odepřeny. V tomto duchu se formovaly nejrůznější vnitrostátní ústavní normy i mezinárodní úmluvy o lidských právech. Univerzálnost vychází z ideje rovnosti, kterou jedinec získává již svým narozením a provází ho až do smrti. Mezi základní principy konceptu se řadí rovnost, svoboda, důstojnost (Černý 1998: 220).

Oblast mezinárodních vztahů tato koncepce ovlivnila především v tom směru, že kompetence, jež spadaly do výlučné sféry vnitrostátní, začaly být řešeny s pozorností k smluvně uzavřeným dohodám a staly se sférou mezinárodní. Proces univerzalizace je chápán v souvislosti s obdobím po druhé světové válce, kdy se v mnohém změnil pohled na existenci člověka. Nejzásadnějším cílem bylo garantovat práva a svobody každé lidské bytosti, jelikož každá osoba na ně má právo. Tyto normy jsou chápány jako všeobecné a trvalé (Večeřa 2002: 59). Lidská práva jsou statkem univerzálním. To však ještě nutně neznamená, že jsou přijímána univerzálně všemi zeměmi (Zoubek 2008: 207-208).

2.2 ETICKÁ DIMENZE HUMANITÁRNÍ INTERVENCE

Existuje vůbec něco jako morální povinnost dávající oprávnění pro zásah při masivním porušování lidských práv? V teoriích, které zkoumají problematiku humanitárních intervencí, nalezneme širokou škálu pohledů řešících tuto otázku. Nezáleží na tom, zda sociální vědci pohlížejí na problematiku skrze realistickou, liberální perspektivu či používají odlišné dichotomie jako morální versus legální. Stěžejním zůstává, že teoretici se ve svých názorech na oprávněnost intervence jen zřídka shodnou.

I přes tento fakt J. L. Holzgreffe hovoří o čtyřech etických dimenzích. První je naturalistický přístup opírající se o skutečnost, že morálně závazné mezinárodní normy jsou neodmyslitelným rysem světa. Lidské bytosti nemají žádný vliv tento sled změnit. V kontrastu k této teorii se staví koncept konsensuální, který se řídí tím, že normy by se měly opírat o souhlas. Závazně platí jen pro strany, jež tyto normy odsouhlasily. Byly uměle vytvořeny. Za další dimenzi lze považovat stanovisko, na koho se morální hledisko zaměřuje. V tomto smyslu od sebe odlišujeme individualistický a kolektivistický princip. Z individualistického hlediska stojí v popředí jedinci, kdežto kolektivistické přístupy zastupují i etnické skupiny, národy, státy. Další dimenze pojednává o rovnosti. Z této perspektivy se teorie dělí na egalitářské a neegalitářské. Poslední dimenze řeší šíři morálního zájmu, jedná se o dichotomii univerzální versus partikulární. Partikulární teorie neuznávají rovnost všech – morální hledisko se týká jen některých lidských bytostí, národů, států a podobně (Holzgreffe 2003: 19-20).

2.2.1 UTILITARISMUS

Na tento směr lze pohlížet jako na přesvědčení, že určité jednání se dá pokládat za správné, za předpokladu, že s sebou přináší dobré důsledky. Jednání by mělo být odrazem užitekivosti. Ospravedlnění humanitární intervence prostřednictvím tohoto filosofického směru lze hledat v tvrzení, že mise se pokusila o nastolení všeobecného blaha. Na druhé straně by se akce měla pokusit o možná co největší minimalizaci utrpení. Za hlavní cíl tohoto proudu se dá označit maximalizace užitku. Užitekem obvykle bývá míněno štěstí, spokojenost, blahobyt nebo preference spokojenosti (Janzekovic 2006: 34). Za průkopníky utilitarismu jsou považováni autoři jako David Hume, Jeremy Bentham, John Stuart Mill. Mezi pozdější utilitaristy se řadí Henry Sidgwick, R. M. Hare či Peter Singer (Bird 2006: 47).

Utilitarismus vychází z toho, že akce je ospravedlnitelná v případě, že klady převažují nad záporu, a to pro všechny zúčastněné. Nejdůležitějším rysem jsou důsledky, jež s sebou intervence přináší. Jednání nelze popsat jako ryze dobré, špatné. Pouze dopady na lidský blahobyt určují, zda se jednalo o fenomén dobrý či špatný. Tento princip lze považovat za individualistický, egalitářský, univerzalistický, naturalistický. Utilitaristické hledisko nám říká, že spravedlivá humanitární intervence zachrání více životů, než ztratí. Naopak nespravedlivá intervence stojí více životů, než jich zachrání (Holzgreffe 2003: 20-21).

Utilitaristé neodsuzují intervence jako takové, nýbrž v nich hledají, jestli dobro převážilo nad zlem. Existují však neintervencionalisté předpokládající, že ať už se jedná o zásah z jakéhokoliv důvodu, tak je intervence z morálního hlediska nepřijatelná. Podílí se totiž na vytváření horšího světa. Proti těmto tezím se staví například Andrew Mason a Nicholas Wheeler, kteří připouští, že humanitární intervence je v některých případech nezbytnou záležitostí.

Pokud je jejím záměrem všeobjímající prospěch a bude mít kladné dopady, tak je potřeba takovouto akci podporovat (Mason, Wheeler 1996: 106).

2.2.2 TEORIE PŘIROZENÉHO PRÁVA

Zastánci teorie přirozeného práva si osvojili názor, že lidé disponují od přírody určitými morálními povinnostmi, které pramení z jejich společné lidskosti. Mezi tyto povinnosti se dá zařadit i humanitární intervence, nicméně jen za předpokladu, že je skutečně potřebnou. Tyto ideje propagoval již Hugo Grotius, jenž ve své době vyzdvihoval právo zásahu států v místě, kde vládne tyran chovající se nelidsky ke svým občanům. Problémem této definice je, že se jednalo o právo, nikoliv povinnost. Na to poukazuje i Michael Walzer konstatující, že právo na zásah definované následujícím způsobem nevytváří specifickou povinnost skutečně zasáhnout. Z důvodu nejasného definování, kdo by měl v dané situaci zasáhnout, konflikty přerůstaly v mnohem větší humanitární katastrofy, než bylo skutečně nutné (Holzgreve 2003: 25-27).

V případě, že svou pozornost věnujeme prevenci, zabýváme se prostředky pro zastavení masových vražd, genocid. Pokud si uvědomujeme, že lidé disponují určitými nezcizitelnými právy, neměli bychom se dopouštět jejich porušování. Užitečný se jeví být pokus o vytvoření takových prostředků, které by svou působností, co nejvíce bojovaly proti porušování lidských práv. Každá osoba si zaslouhuje, aby s ní bylo jednáno s respektem (Buchanan 1999: 84).

Základním pilířem přirozeného práva zůstává, že na něj lze nahlížet jako na právo univerzální, neměnné a jako takové věčné. Přirozené právo zahrnuje i normy odvozující svou funkčnost nehledě na právním státu.

V tomto smyslu hovoříme o principech nepsaných, nicméně legitimních, které lid uznává. Součástí přirozeného práva je i platné právo, které se odvíjí od státních norem. Jinými slovy za platný zákon se považuje taková norma, jež je plně respektována státem či společenstvím států. Vědci zabývající se touto problematikou obvykle tvrdí, že v období před vznikem civilizace se svoboda a rovnost shodovaly s přirozeným stavem lidských bytostí. Z tohoto důvodu se lidé ubírali k uzavírání smlouvy se společnostmi (Gerloch 2004: 219-221).

2.3 OTÁZKA LEGALITY HUMANITÁRNÍ INTERVENCE

Otázka legality bývá mnohdy označována za jeden ze základních problémů, který je spojován s debatou o humanitárních intervencích. Jedná se o rozpor mezi právem pozitivním a přirozeným. Současný mezinárodní systém se opírá o právo pozitivní, které se začalo rozvíjet především od konce druhé světové války. Za pozitivní právo lze považovat právo platné. Jinými slovy právo pozitivní uznává daný stát či seskupení států. Toto právo se úzce pojí s právotvorným procesem, na jehož základě vznikají mimo jiné i mezinárodní smlouvy či úmluvy (Holländer 2006: 21-23).

Jako příklad dokumentu odrážející prvky pozitivního práva lze uvést Chartu OSN, zakládající listinu OSN. Státy se zavázaly k respektování principů, jež Charta udává. Mezi stěžejní cíle této Charty se řadí udržování mezinárodního míru a bezpečnosti prostřednictvím kolektivních opatření, které nejsou v rozporu s mezinárodním právním řádem; rozvoj přátelských vztahů napříč národy; mezinárodní součinnost při řešení mezinárodních problémů a posilování úcty k lidským právům, základním svobodám bez ohledu na rasu, náboženství, pohlaví, jazyk (Charta OSN 1945).

Válku, jakožto nástroj řešení konfliktů v mezinárodních vztazích zakazoval již Briand-Kellogův pakt (s výjimkou války obranné). Tento princip převzala i Charta OSN. V článku 2 (4) zakazuje členským státům řešení hrozeb silou či použití síly vůči teritoriální integritě nebo politické nezávislosti kteréhokoliv jiného státu. Později v úseku 7 nalézáme konstatování, které zavazují organizaci samotnou k nezasahování do záležitostí výslovně spadající do domácí jurisdikce států. Výjimku však tvoří situace vyžadující uplatnění opatření na základě kapitoly VII (Charter of United Nations 1945).

Tento princip potvrzují i články 53 a 64 Vídeňské konvence z roku 1969, či klauzule VI Závěrečného aktu Helsinských dohod z roku 1975. Důležitými aspekty ve všech dokumentech jsou respekt vůči teritoriální integritě, politické nezávislosti a jednotě participujících států. Legální status humanitární intervence tedy přímo vyplývá z pozitivního práva. Mnozí odpůrci intervence se odvolávají na tvrzení, že bez ohledu na okolnosti s výjimkou případů definovaných Chartou OSN se použití síly řadí do kategorie nelegální agrese (Hehir 2010: 85-86).

S pozitivním právem souvisí i právní formalismus, mezi jehož primární rys se řadí snaha o návaznost práva na pravidla chování. V případě, že aktér jedná v souladu s právním vzorcem, není již potřeba přezkoumávat, zda je toto chování správné či nikoliv. Formalisté dbají na to, aby za jakýchkoliv okolností docházelo k dodržování právních zásad (Sobek 2008: 282-283). Právní pozitivismus nesl výsadní postavení především v 18. a 19. století. Následné 20. století započalo prolínání s právem přirozeným, a to především za pomoci uzavírání nejrůznějších mezinárodních paktů. Přenášení principů přirozeného práva do práva pozitivního s sebou přineslo i inkorporaci morálních zásad (Gerloch 2004:244).

2.4 TEORIE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY

Na teorii spravedlivé války můžeme nahlížet jako na formu humanitární intervence zabývající se tím, co je v rámci mezinárodních vztahů považováno za spravedlivé. Idea spravedlivé války provázela lidstvo dávno před tím, než byly mezinárodní vztahy prohlášeny samostatnou disciplínou. Kořeny teorie sahají již do dob středověku. Filosofické debaty o morálce konfliktů lze pozorovat již v 6. století našeho letopočtu. Původně se tato problematika stala středem zájmu náboženských debat. O vymanění konceptu z područí teologie se zasloužil Hugo Grotius žijící na přelomu 16. a 17. století (Chesterman 2001: 11). Zároveň založil jeden ze základních principů celého konceptu. Lidé, kteří se neangažovali v rámci konfliktu, vnímal jako nevinné bytosti. Nenesou žádnou odpovědnost za vypuknutí konfliktu. Jejich další utrpení není vhodné a je praktické, aby je byli ušetřeni. Propagoval jakousi imunitu pro „nebojovníky,“ jež s sebou přináší zdání lidskosti a soucitu (Best 1994: 26).

Vojáci ztrácejí svá práva na svobodu, na život tím, že se stanou vojáky. Civilisté si svá práva zachovávají a válčící strany nesou povinnost je chránit, záměrně jim neubližovat i za předpokladu, že se tento krok odrazí na počtu obětí ve vlastních vojenských řadách (Walzer 2006: 251-253). Mezi klíčové principy charakterizující spravedlivou válku řadíme: vedení války oprávněnými politickými autoritami, spravedlivou příčinu války, poslední možné východisko, dobrý úmysl, proporcionalitu cílů (zda dobro převážilo nad zlem), rozumnou šanci na úspěch (Chan 2012: 67).

Základní principy teorie spravedlivé války zůstávají stejné po celá století. Každá válka, pokud má nést označení spravedlivá, musí být ospravedlněna hned dvakrát. První ospravedlnění by se mělo týkat důvodů, proč by se státy měly angažovat ve válce (*jus ad bellum* neboli

ospravedlnění války). Druhé by se mělo podílet na ospravedlnění toho, jaké prostředky byly pro boj užity (*jus in bello* neboli spravedlnost ve válce). Teoretici považují za akceptovatelné tři důvody v rámci vstupu do války, a to: sebeobranu, odpověď na agresi, humanitární intervenci (Chesterman 2001: 9). Otázkou diskuze zůstává, zda *jus ad bellum* a *jus in bello* lze považovat za složky propojené či oddělené. Jeden z předních autorů Michael Walzer zabývající se problematikou spravedlivé války chápe tyto dva celky za zcela oddělené. Naopak především ranní myslitelé věnující se problematice spravedlivé války chápali *jus ad bellum* a *jus in bello* jako jeden propojený celek a záměrně mezi nimi nečinili rozdíly (Sharma 2008: 10).

Na paměti je rovněž nutné mít fakt, že při samotném zásahu nenese význam pouze ochrana civilistů, ale i proporcionalita prostředků, jež jsou v rámci mise použity. Nepřiměřené a přehnané použití síly by mělo být v nejlepším případě zapovězeno. Užití zbraní by mělo korelovat s tím, aby se zákrok stal, co nejméně destruktivním. Fotion nám na druhé straně podává sdělení, že užití nadměrné síly není nutné vždy zavrhnout. Mnohdy tato varianta přispěje k rychlejšímu ukončení války a záchraně množství lidských životů (Fotion 2007: 21).

V dnešní době lze na teorii spravedlivé války pohlížet jako na doktrínu odrážející etickou a liberální tradici v mezinárodních vztazích. Setkala se však i s řadou kritiky. Válka nejčastěji znamenala ryze nespravedlivý jev. Kritici teorii vnímali jako koncept snažící se o její ospravedlnění. Nejznámějším kritikem se stal Immanuel Kant. Nechal se slyšet, že „koncept mezinárodního práva se stává bezvýznamným, pokud je interpretováno jako právo jít do války“ (Kant 1991: 106). Pro Kanta by bylo ideálním, kdyby společnost dospěla k věčně trvajícím míru bez válek. Renesanci Kantovského pohledu přinesl Ken Booth. Kritika v jeho podání pohlížela na teorii spravedlivé války jako na

prostředek pro šíření militarismu a podporu ospravedlňování válečných stavů (Booth 2001: 323).

Kritika je míněna i v tom smyslu, že i když je boj veden s nejlepšími úmysly a za přítomnosti nejmodernějších technologií, válka zůstává nevyhnutelně nespravedlivou činností z hlediska jejího dopadu na jednotlivce. Neexistuje žádný akt více nespravedlivý než zabíjení nevinných lidí, což je ve válce bohužel běžnou praxí. Ve většině válek odehrávajících se v druhé polovině 20. století počet padlých civilistů převýšil vojenská úmrtí. Wells však podotýká, že představa o „spravedlivé válce“ se pokouší ukázat, že za určitých okolností se jeví být „spravedlivé“ provádět nemorální činy (Wells 1969: 834). John Rawls za klíčové aktéry v rovině mezinárodního pořádku považuje národy. Zároveň však pozoruje provázanost národů s pravidly, jež s sebou spravedlivá válka přináší (Rawls 1999: 3).

Spravedlivá válka se dočkala kritiky i z realistického proudu. Tato teorie se stává dle jejich názoru pouhým prostředkem pro zamaskování výkonu vlastních národních zájmů a slouží k ospravedlnění použití vojenské síly (Nardin, Mapel 1992: 10). Alternativu ke spravedlivé válce nabízí i pacifistický směr říkající, že zlo napáchané ve válce je destruktivní do takové míry, že pro něj neexistuje ospravedlnění. Mnoho známých osob obhajujících pacifistickou tradici považují za jedinou legitimní politickou akci, tu která neobsahuje násilí. Tento směr zastával například Martin Luther King či Gándhí (Bird 2006: 224).

Je vůbec možné zkoumat, zda nějaká válka/humanitární intervence je spravedlivá? Pohledy se opět různí. Mnozí teoretici tvrdí, že spravedlivá válka může nést označení spravedlivá pouze tehdy, že splní veškerý seznam kritérií *jus ad bellum* a *jus in bello* (Sharma 2008: 24). Oliver O'Donovan se staví k problematice opačným způsobem. Zastává názor, že kritéria by neměla sloužit k určení, zda akce byla

spravedlivá či nikoliv. Teorie není schopna podat jasnou odpověď, odráží spíše morální reflexi zásahu. Na obhajobu svého tvrzení dodává: „*Historie nezná žádné spravedlivé války, nezná ani spravedlivé lidi.. Války jako takové, stejně jako ostatní historické jevy, jsou pouhým otazníkem, pozvánkou k bližší reflexi*“ (O'Donovan 2003: 15).

Brian Orend přichází s tezí, že kritéria spravedlivé války jsou úzce propojeny s mezinárodním právem. Tento fakt byl již znám za dob svatého Augustýna či Cicera. Teorie ovlivnila právo pojící se k ozbrojeným konfliktům, odkaz spravedlivé války lze sledovat například v Haagských či Ženevských konvencích. Mezi oblastí mezinárodního práva a touto teorií můžeme vidět propojení v hledání spravedlivé příčiny, oblasti sebeobrany, vyvíjení odporu proti agresí, proporcionalitě, a tak podobně. Termíny však svou podobou nejsou zcela totožné (Orend 2008: 32).

V současné době největší diskuzi ohledně praktičnosti kritérií přinesl pokus jejich přenesení na problematiku humanitární intervence. Nicméně určení v jakém případě je zásah nezbytným, s sebou přineslo spory o tom, zda intervence překročila daný práh pro zásah či nikoliv. Zásadní problém je viděn zpravidla v proporcionalitě užití síly (Sharma 2008: 25).

2.4.1 JUS AD BELLUM – KRITÉRIA PRO UŽITÍ SÍLY

Kritéria spravedlivé války odkazují k tomu, co je ve válce přípustné. Bližší specifikace nám ukazuje podmínky, na jejichž základě může být válka, v našem případě intervence vedena. Stanovené normy lze posléze aplikovat na intervenci, a řešit zda byla kritéria splněna. Zpravidla bývá mezi kritéria řazena: přítomnost spravedlivé příčiny, vedení války

oprávněnými politickými autoritami, rozumná šance na úspěch, poslední možné východisko, dobrý úmysl, proporcionalita cílů (Elshtain 2001: 3-7). Kategorie *jus ad bellum* je nesmírně důležitou, a to z toho důvodu, že udává tón a kontext pro následující kategorie *jus in bello* a *jus post bellum*. Pochybení v této kategorii s sebou nese i jisté pochybení v dalších oblastech (Orend 2008: 38).

Teorie spravedlivé války se staví proti tvrzení, že zákrok se nutně pojí s národními zájmy států. To však neznamená, že intervence je od národních zájmů zcela oproštěna, ačkoliv by takový jev byl žádoucí. Nicméně tyto dvě složky se nemusí vzájemně vylučovat, mohou se vyskytovat v koexistenci. Nejdůležitějším bodem v tomto smyslu zůstává, že se intervence provádí za účelem ochrany nevinných lidských životů (Coates 1997: 162).

Přítomnost spravedlivé příčiny bývá pojímána mnohými autory jako jedno z nejdůležitějších kritérií. Z tohoto hlediska se dostává do popředí morální cíl kladoucí důraz na obranu lidsko-právních hodnot, snahu o napravení napáchaného zla. Se spravedlivou příčinou se pojí především dva aspekty zákroku, a to akce činěná s ohledem na sebeobranu či jako odplata. Odvetná akce se však musí bezpodmínečně vejít do morálních mantinelů. Státy se transformují do božích vyslanců trestajících hříšníky (Johnson 1999: 49). Za další spravedlivou příčinu lze označit obnovu spravedlnosti a míru (Bellamy 2006: 28). Spravedlivá příčina se rovněž pojí s nespravedlivými událostmi páchanými na nevinných. Imperialistické touhy, křížové výpravy, preventivní války nelze chápat jako spravedlivé (Bird 2006: 227).

Intervence, která chce splňovat prvky spravedlnosti je vždy konána s dobrými úmysly. Usiluje o naplnění cílů spadajících do spravedlivé příčiny, mezi což se v našem případě řadí zlepšení situace v Kosovu, kde dochází k závažnému porušování lidských práv. Spravedlivá válka trvá na

jasné definici kritérií. To nám umožní lepší orientaci a zhodnocení, zda se dá válka či zásah označit jako spravedlivý. Hlavní záměry intervence by měly být veřejně známy, transparentnost je důležitým prvkem. Záměr intervence se řadí za stěžejní, a to především vzhledem k tomu, že by se humanitární intervence mohla stát politickým nástrojem či by mohla vést k získání soukromých zisků. Jak konstatuje Michael Walzer: „*teorie spravedlivé války je nezbytným návodem pro činění demokratických rozhodnutí*“ (Walzer 2000: 16). Dobré úmysly se pojí s potrestáním nikoliv zničením nepřítele, dosažení mírového soužití pro všechny, úspěšné obrany. Dobrý úmysl se přirovnává k jednání, které nestojí v rozporu se spravedlivou příčinou (Fotion 2007: 17).

Mezi klíčový bod se řadí i vedení války oprávněnými politickými autoritami. Tento aspekt se stal hojně diskutovaným již od středověku. V dnešní době jej lze sledovat v napětí mezi systémem svépomoci a zákrokem globálních institucí. Oprávnění RB OSN se jeví být nepostradatelným pro jakoukoliv akci hájící oblast mezinárodního míru a bezpečnosti. Suarez řeší skutečnost, kdo nese oprávnění válku vyhlásit. Dospěl k závěru, že právo na vyhlášení války má státní uskupení zajišťující v rámci své společnosti veřejné blaho. Hlava státu tak nese pomyslnou povinnost vůči svému lidu (Suarez 2005: 204). Války by měly být vyhlášeny veřejně politicky legitimní a uznávanou autoritou. V případě deklarace jednotlivci či organizacemi nedochází k naplnění spravedlnosti (Bird 2006: 227).

Podmínka proporcionality cílů považuje za adekvátní, aby byl viník potrestán způsobem přiměřeným k závažnosti svého přestupku. V dnešní době se setkáváme s pohledem na proporcionalitu cílů ve smyslu, zda celkové dobro, které válka či intervence přináší, dokáže zastřít celkové negativní dopady, ať už materiální či hodnotové (Brown 2008: 99-100). Proporcionalita by měla vždy vést k zamyšlení se nad nutností samotného

zároku. Použití síly se zpravidla neobejde bez ztráty lidských životů. Umírají nejen vojáci, ale i civilisté. Z tohoto důvodu se stanovilo, že výsledek intervence by měl být ku prospěchu těch, v jejichž jménu je konána. Svatý Augustýn považoval intervenci z křesťanského hlediska za správnou. Odlišoval od sebe pronásledovatele a oběti. Zastával názor, že oběti je třeba bránit za každou cenu, a to i na úkor ohrožení vlastního života či útoku od pronásledovatele (Holmes 1989: 119-120).

S ohledem k proporcionalitě je třeba zmínit i problematiku rozsahu vedení války. Humanitární intervence by měly být akcí krátkodobou s možná, co nejméně rušivými elementy pro místní struktury. Podstata každé humanitární intervence či limitované války spočívá v řízení, posléze ukončení nepokojů za pomoci přísně definovaných politických cílů (Kissinger 1957: 140).

Kritérium poslední možnosti, které spočívá ve využití ozbrojených sil, se jasně vztahuje na humanitární intervenci. Použití právě těchto sil se musí rovnat jednomu z posledních kroků směřujících k nápravě situace. Pokud veškeré jiné donucovací prostředky již selhaly, lidská práva jsou i nadále porušována, zvyšují se ztráty lidských životů, či se situace ještě zhoršila, nastal ten správný moment pro vojenský zásah. Před samotnou intervencí, musí být vyčerpány veškeré pokojné prostředky, aby mohla být zhodnocena jako spravedlivá. Toto kritérium úzce souvisí s kritériem dalším, jímž je proporcionalita cílů. Mnozí kritici intervence namítají, že vždy je přítomno jiné východisko než použití vojenské síly. Z tohoto důvodu se občas nehovoří o poslední možnosti, nýbrž o možnosti nejméně preferované (Guthrie, Quinlan 2007: 33).

Každý zásah by měl být uspořádán pouze za toho předpokladu, že existuje šance na vítězství. Cílem je podat jakousi záruku, v níž vynaložené prostředky, úsilí a válečné ztráty nejsou zbytečné. *„Suverén by si měl být jistý mírou své moci tak, že si je morálně jistý vítězstvím“*

(Suarez 2005: 211). Otázkou však zůstává, co může být považováno za úspěch. V jistých případech za něj označujeme zabránění další agresi, paradoxně však za úspěch lze ve výjimečných případech považovat i prohru. Naděje na úspěch závisí na zvoleném způsobu užití síly. Mnohdy platí, že čím více usilujeme o ochranu určitých hodnot, střetáváme se s o to menší šancí na úspěch. Naopak v případě války obranné, při níž je v ohrožení přežití státu, se použití síly stává legitimní i za předpokladu, že možnost vítězství se rovná minimální pravděpodobnosti. Díky tomu dle Browna toto kritérium spravedlivé války ztrácí na podstatě, tudíž se v určitých případech dá považovat za kategorii nadbytečnou (Brown 2008: 124).

2.4.2 *JUS IN BELLO* – KRITÉRIA VEDENÍ VÁLKY

Oblast *jus in bello* je spojena se spravedlností odehrávající se při vedení války. Principy *jus ad bellum* mají za cíl snížit pravděpodobnost vzniku ozbrojeného střetu, *jus in bello* se specializuje na snížení destruktivních dopadů. V tomto smyslu je nutné podotknout, že válečné strategie, taktiky se řadí mezi válečné prostředky přispívající k dosažení mírového stavu. Rozsáhlá destrukce a tyranie by vzbuzovaly pocity msty. Latinské slovní spojení *jus in bello* na sebe váže dva principy, a to diskriminaci a proporcionalitu využitých prostředků, pro něž je charakteristická univerzální platnost (Brown 2008: 133).

Tyto dvě specifika jsou součástí mezinárodního práva, jako příklad můžeme uvést Ženevské či Haagské konvence. Teorie spravedlivé války se značí úzkou provázaností s mezinárodně platnými standardy vedení války a zachování míru. Z tohoto stavu lze soudit, že není aplikovatelná ryze pro státy Západu. Diskriminace či jinými slovy právo civilistů nestát

se terčem útoku je významnou součástí islámské, hinduistické, židovské etické tradice (Guthrie – Quinlan 2007: 48-49).

V rámci *jus in bello* by měly být respektovány určité principy týkající se nejen zacházení s nepřítelem, ale i civilním obyvatelstvem. V tomto smyslu se hovoří o dodržování platných mezinárodních norem, které výslovně zakazují užití některých druhů zbraní. Mezi důležitý princip se rovněž řadí odlišování vojenských a civilních cílů. Civilní obyvatelstvo nese právo na imunitu. Nutné je dodržování již zmíněného principu proporcionality. V případě manipulace s válečnými zločinci se jeví nezbytné zachování jejich důstojnosti. Užití nepřiměřené munice či neetického způsobu boje je zapovězeno. Potrestání agresorů musí proběhnout poklidnou formou s absencí pomsty za spáchané činy (Kemp 1990: 9-11).

Absence nebo alespoň zmírnění utrpení nebohých civilistů, se stalo základním principem spravedlivé války. Dle Walzera se válečné konvence odráží v samotné podstatě lidských práv. Vojáci svá práva ztrácejí při vstupu do války, všichni se musí pohybovat ve stejných morálních mantinelech a navzájem jsou si na bojišti rovni. Osoby, které se dobrovolně svých práv nevzdaly, nesmí válka ohrožovat (Walzer 2006: 135-137). „*Pokud záchránění civilistů znamená riskování života vojáků, toto riziko musí být přijato.*“ (Walzer 2006: 156). Walzer rovněž, varuje před tzv. válčením bez rizika. Tímto slovním spojením má na mysli situaci, kdy se vojáci snaží spíše než o ochranu civilního obyvatelstva, o přežití vlastních řad. Strategie pro boj se mnohdy z tohoto důvodu rovnají leteckému bombardování. Walzer odmítá fakt, kdy vojáci přivedou jiné do nebezpečí ohrožení života, ale pro sebe samotné tento fakt neakceptují (Walzer 2004: 18).

Proporcionalita zvolených prostředků je úzce propletena s kritériem diskriminačním. Princip si je vědom nevyhnutelných ztrát z řad civilistů,

snaží se však o využití vhodných prostředků, vojenských taktik, aby došlo k jejich minimalizaci. Za předpokladu, že odhadované kolaterální škody převyšují zisky, nutností se ukazuje změna válečných prostředků či pozastavení samotného útoku (Brown 2008: 139). Za žádoucí složku se jeví rozlišování mezi leadery, vojáky a civilisty. V případě nedodržení tohoto dělení dochází k socioekonomickým sankcím, které se uplatňují ve společnosti po ukončení konfliktu jako potrestání (Orend 2008: 41).

Zásadním problémem dotýkajícím se nejen oblasti proporcionality, ale i diskriminace se řadí útoky vedené na cíle s dvojným využitím. Jedná se o zařízení, které během války využívají civilisté i vojáci. Hovoříme o mostech, železnicích, elektrických, vodních systémech a podobně. Paradoxní v tomto smyslu zůstává, že poškození těchto zařízení působí větší škody a utrpení pro civilní obyvatelstvo. Rozhodnutí útoku na tyto cíle by tedy mělo podléhat přísnému zhodnocení obou podmínek *jus in bello* (Johnson 2006: 191).

3 EMPIRICKO-ANALYTICKÁ ČÁST

3.1 CLINTONOVA DOKTRÍNA

William J. Clinton obsadil Bílý dům s vidinou zaměření se na domácí politiku USA. Po rozpadu SSSR se zdálo, že se vypařil jakýkoliv důvod pro zámořské angažmá. Ve společnosti neexistoval žádný konsensus ve věci, jaké postavení by měly USA zaujmout ke zbytku světa. Stephen Walt tuto situaci definuje jako „paradox unipolarity“ (Walt 2000: 65). Za charakteristické prvky, díky nimž se doktrína dostala do podvědomí, se dá považovat rozšiřování demokratických států, ochrana národních zájmů USA, vymýcení hrozby tzv. darebných států. Clinton pracuje s tezí, že v případě, že dojde k rozšíření demokracií ve světě, dojde k upevnění moci mezinárodního společenství, které bude více prosperovat a zároveň se stane bezpečnějším. Idea rozšíření demokracie vyústila po rozpadu SSSR, kdy se těmto premisám ve světě dařilo (Brinkley 1997: 16). Clintonova doktrína byla ve své finální verzi formulována v roce 1999, tudíž v tom samém roce, kdy se odehrálo bombardování Kosova (Gaddis 2002: 50).

Kritizovaným bodem Clintonovy politiky se stalo nezakročení ve Rwandě, na jehož konci stála humanitární tragédie. Kdyby se mezinárodní společenství rozhodlo jednat a sám Clinton nepovažoval misi za „příliš nákladnou,“ mohlo se zabránit ztrátě celé řady nevinných obětí (Ferguson 2005: 21). Ferguson zdůrazňuje, že Clinton se v té době řídil nevyřčenou doktrínou, a to: že prezidenti, kteří se ve svém volebním období věnovali válkám, v nichž zemřeli američtí vojáci, nebyli znovu zvoleni (Ferguson 2005: 139).

V roce 1998 prezident Clinton navštívil Rwandu a věnoval do fondu přeživších genocidy dva miliony dolarů, což však nemohlo v žádném

případě vynahradit téměř milion obětí tragédie. Clinton po této návštěvě přehodnotil svou politiku a začal se na plný úvazek věnovat problematice lidských práv. V této souvislosti se nechal slyšet: *„ochrana svobody a šíření lidských práv napříč světem nejsou zdaleka reflexí našich nejnítějnějších hodnot, jsou životně důležité pro naše národní zájmy. Nelze již nadále přehlížet, jak vlády zacházejí s jejich vlastním lidem.“* (Clinton Foundation 2012). Clinton se v této době rozhodl přejít od národní politiky k politice zahraniční, přiblížil se k intervencionistickému paradigmatu a zrodila se myšlenka asertivní humanitární pomoci (Dumbrell 2009: 44).

Clintonova zahraniční politika se svými premisami do značné míry prolínala s politikou, kterou zastával Woodrow Wilson. Oba bývalí američtí prezidenti sdíleli stejné liberální představy, které spatřovali v rozšiřování demokracií, lidských práv a nároku na sebeurčení národů. Clintonova doktrína se stala unikátní, díky vůli vojenského zásahu ve jménu těchto liberálních hodnot (Starobin 1999: 3).

3.1.1 IDEA ASERTIVNÍHO HUMANITARISMU A BOJ ZA LIDSKÁ PRÁVA

"Přeji si, abychom žili ve světě, v němž budeme jeden s druhým vycházet, přes všechny rozdíly mezi námi. Ve světě, v němž se nemusíme obávat dalších čtyřiceti let etnického čistění v některé části světa."

– Prezident Clinton, 23. března 1999

Není vůbec podstatné, jaký kout světa obýváme, ale pokud si klade kdokoliv za cíl pronásledování a masové vraždění svých obyvatel kvůli jejich rase, etnickému pozadí, náboženství, nelze jen nečinně přihlížet.

Spojené státy americké se pokusí toto násilí zastavit, pokud to bude v jejich silách. Není možné tolerovat genocidu či etnické čistky (Rauch 2000). Clinton použil tyto slova v červnu 1999 v Makedonii. Idea asertivního humanitarismu je však spojována s krizí v Kosovu, kde svou nevoli proti masivnímu porušování lidských práv projeví nejen Spojené státy, ale i spojenci v rámci NATO. Idea asertivního humanitarismu však není novým konceptem v rámci zahraniční politiky USA (Dumbrell 2002: 12). Jedná se o svébytný princip reprezentující použití síly ze strany státu či států s cílem ochrany občanů, kteří se potýkají s porušováním lidských práv v rozsáhlém měřítku (Duke 1994: 24) Tento princip byl do značné míry spojován s administrativou Clintona. Po úplném selhání ve Rwandě a zaváhání v Bosně, si zahraniční politika USA nemohla dovolit žádné další chyby.

Clinton při šíření lidských práv kladl velký důraz na globalizační procesy, bez nichž by prý nevzniklo příhodné prostředí pro šíření lidsko-právních hodnot. Globalizace není pouhým přenosným kanálem, posiluje přítomnost hnutí řadových občanů vyhledávajících reformy, jež by zlepšily lokální životní podmínky. Lidé vnímají, že přijetí určitých hodnot ve finální verzi může znamenat četné výhody. Clintonova administrativa zdůrazňovala důležitost vzniku globální občanské společnosti, jejímž základním komponentem by se stala idea demokracie, rovnosti a politicky aktivní občanské společnosti. Zvláštní pozornost směřovala k lidsko-právní dimenzi (Englehart, Monshipouri, Nathan, Philip 2003: 146).

Porušování lidských práv se věnuje v Clintonově doktríně značná míra pozornosti. V případě, že hovoříme o masivním porušování lidských práv jako v případě genocidy, etnických čistek, hovoříme zároveň i o hrubém porušení univerzality lidských práv. Nevinní lidé se nesmí stát předmětem násilného vyhánění ba dokonce usmrcování kvůli jejich

etnickému, rasovému, kmenovému původu, či kvůli praktikování odlišného náboženského vyznání. Etnický konflikt se navíc stává hrozbou pro bezpečnost nejen v místě, kde se odehrává, ale narušuje stabilitu i v okolních oblastech. Hlavním úkolem se stává prevence a případné zastavení jakýkoliv činů vztahujících se k masovému porušování lidských práv s ohledem na to, že případné postupy pro nastolení klidového stavu se liší. V některých případech pomohou pro vyřešení krize diplomatická jednání, v jiných je nezbytným krokem humanitární intervence, jindy postačí nastolení sankčních mechanismů. V této oblasti je důležitá spolupráce s mezinárodními i nevládními organizacemi zabývajícími se určitými dílčími celky jako příklad lze uvést Červený kříž či UNHCR (White House 1999: 26-27).

Co se týče pohledu Clintona na lidská práva, dalo by se konstatovat, že inspiraci hledal v idealismu prezidenta Jimmyho Cartera. Clinton v tomto smyslu prohlašoval, že americká zahraniční politika byla postavena na morálních principech, jež by měla monitorovat i v rámci světa. Porušování lidských práv nelze přehlížet. Americká vláda v té době začala kolem sebe shromažďovat řadu odborníků zabývajících se touto problematikou. Mezi specialisty se zařadili i lidé pracující pro neziskové organizace. Jejich odborný názor a participace se stala podstatnou složkou Clintonovy administrativy. Jak již bylo výše zmíněno, prezident se v počátečních fázích svého úřadování zabýval domácí politikou, vzhledem k tomu, se jeho zahraniční angažovanost v podobě humanitárních misí často střetávala s kritikou. Nejčastěji odpůrci spatřovali problém v závazcích k mezinárodnímu společenství, riskování amerických životů, zdrojů a zájmů. Tyto mise jen zřídka nesly přímé zájmy pro Spojené státy (Apodaca 2006: 137-150).

3.2 PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV V KOSOVU

Tato kapitola se pokusí objasnit zásadní události, jež sehrály stěžejní roli pro zásah mezinárodního společenství. Pro účely této práce není důležitý detailní popis historie a vztahů mezi Albánci a Srby. Nicméně je nutné si uvědomit, že střety těchto dvou etnik nejsou problémem moderní doby, nýbrž zárodky sporu sahají až do středověku. Situace na Balkánu je komplikovaná dlouhá léta. Na historii Kosova lze pohlížet jako na bitevní pole, na jehož jedné straně stojí Albánci a na druhé Srbové. Zárodek sporu mezi těmito etniky má co dočinění s neschopností se shodnout na vlastnictví státu. Nevraživost způsobuje i používání odlišného jazyka a praktikování jiných náboženských zvyků. Utlačování, diskriminace jednoho nebo druhého etnika je přítomna napříč historií a stala se příčinou vzájemné nenávisti (Judah 2008: 30). Tato část práce se rovněž zaměří na bezprostřední problémy, jež vedly k vyvrcholení situace v podobě humanitární intervence. Zmíníme, v jakém slova smyslu docházelo k porušování lidských práv a jaké stanovisko zaujalo mezinárodní společenství.

3.2.1 LIDSKO-PRÁVNÍ SITUACE V KOSOVU

V roce 1989 je prezidentem Srbska, Svazové republiky Jugoslávie, zvolen Slobodan Milošević. Ten své oblidy dosáhl především výrokem: „*nikdo vás nebude bít,*“ který směřoval do řad srbského obyvatelstva a působil jako jakýsi příslib ochrany proti Albáncům. Miloševićovi šlo však především o upevnění své mocenské pozice v rámci SFRJ. Veškeré nacionální projevy či činy Albánců byly označovány za separatismus, či terorismus, v tisku se šířila ostrá proti-albánská kampaň. V rámci snahy o zvrácení nepříznivého poměru složení obyvatelstva ve

prospěch Srbů se přijaly proti-emigrační opatření. Srbům byly přidělovány byty, pracovní místa a potýkali se s lepším platem (Isakovic 1999).

V roce 1989 byla reinterpretována srbská ústava, jež redukovala autonomii Kosova. Ústava totiž podporovala sjednocení bývalých autonomních oblastí. To samozřejmě vyvolalo celou řadu nevolí. Krvavé demonstrace provázely Kosovo přes týden. Dle oficiálních čísel si střety vyžádaly dvě desítky mrtvých a přes dvě stě těžce zraněných osob. Demonstrující byli Albánci, kteří mnohdy nevyhledali ani lékařskou pomoc, jelikož většina doktorů byla srbského původu. Většina demonstrantů byla pozatýkána, ve vazbě byli bití a často i mučeni. Případ, který podpořil vzájemnou nevraživost mezi oběma etniky, se datuje rovněž do tohoto období, kdy několik tisíc albánských dětí bylo údajně otráveno. Na druhé straně ani Srbové nechtěli navštěvovat lékaře albánského původu, jelikož mnohdy docházelo k záměrnému zanedbání léčby, ba dokonce ublížení na zdraví. Tato skutečnost vedla k poklesu kontaktů obou skupin. Zároveň prohloubila míru nedůvěřivosti, strachu a založila vhodnou půdu pro nepokoje, které vyústily humanitárním zákrokem. Mezi další fakt, jenž situaci ještě více vyostřil, se řadí, že Albáncům bylo zapovězeno vzdělání v jejich rodném jazyce (Saariluoma 2004: 63-65).

Clintonova administrativa toto období na začátku roku 1999 označila jako spouštěcí podnět v kosovském problému, jelikož došlo k omezení nebo úplnému odstranění práv Albánců. Ačkoliv konflikty mezi etniky mají dlouhou historii, příčiny rozbrojů lze pozorovat v rozhodnutí Bělehradu o zrušení autonomie a odmítnutí jakýchkoliv tvrzení, že by etnika měla disponovat stejnými právy a povinnostmi (Burns 2007: 3). Během pozdních osmdesátých a devadesátých let minulého století jsme se stali svědky mnoha případů, kdy se lidská práva v Kosovu střetla s ignorací. Podle vize Noela Malcolma lze na Kosovo nahlížet jako na oblast, kde v tomto období docházelo pravděpodobně k nejmasovějšímu

porušování lidských práv v porovnání se zbytkem evropských zemí (Malcolm 1998: 27).

3.2.2 PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV ZE STRANY SRBSKÉ VLÁDY

Režim Slobodana Miloševiče bývá často spojován s etnickými čistkami. Ty vedly mimo jiné k vysídlení obrovského množství lidí. Docházelo k násilnému vyhánění osob, které nemělo v Evropě obdoby od dob druhé světové války. Odhaduje se, že více než 80 % veškeré populace a přibližně 90 % kosovských Albánců byli vysídleni ze svých domovů. Za hlavní program etnických čistek se však řadí úmyslné a protiprávní zabíjení civilistů či mimosoudní popravy. Kromě náhodných poprav, byli popraveni především odborníci, intelektuálové a vůdci komunit. Mezi padlými oběťmi se dalo však pozorovat i mnoho nevinných žen a malých dětí. V Kosovu se Srbové uchýlovali k vraždám z důvodu zastrašení případných povstání etnických Albánců. Chtěli ukázat, že pokud nedojde k pokoře, jsou ochotni využít všech možných prostředků. Vraždění bylo zaměřeno na bojovníky proti režimu, kteří byli nejčastěji spřízněni s UÇK. Nutno podotknout, že mnohé masakry byly spáchány jako odplata za srbské oběti, usmrcené touto organizací. Human Rights Watch byla podána rovněž svědectví, že je srbská vláda úmyslně připravila o jejich největší cennosti zahrnující například svatební prsteny či automobily (Human Rights Watch 2001: 4-9).

Porušování lidských práv ze strany srbské vlády doprovázelo i rozsáhlé vypalování, a to nejen domů, ale i mešit, kostelů, škol, zdravotnických zařízení, ale i celých vesnic, aby si Albánci uvědomili, že se nemají, kam vrátit. Zdravotnické zařízení poté posloužily především jako vojenské základny. Lékaři z nich byli v lepším případě vyhnáni.

Dalším prostředkem, který stojí v rozporu s lidskými právy je úmyslné zadržování schopných mužů z oblasti vojenské sféry. Docházelo k mizení mužů, jejichž osudy byly často neznámé. Albánské ženy na tom však nebyly lépe. Mnohdy se staly oběťmi znásilnění. Obzvláště v některých oblastech se toto stalo běžnou praxí. Uprchlíci z řad kosovských Albánců vypověděli, že srbská vláda se pokusila o odcizení jejich kosovské identity. Především za účelem znemožnění zpětného návratu do vlasti. Srbské úřady jim zabavily pasy či jiné doklady totožnosti, systematicky ničily voličské registry a při odjezdu ze země úředníci strhávali z aut státní poznávací značky (U. S. Department of State: 1999).

Srbské policejní složky se podílely rovněž na porušování lidských práv. Ať už hovoříme o mimosoudních popravách, mizení obyvatelstva, mučení, brutálním bitím či vystěhování z obydlí, jež Albáncům patřilo a legálně jej obývali, problému svévolného zatýkání, zadržování. Ve všech případech je zcela evidentní, že soudní systém podléhá vládě, je zatížen korupcí a není schopen zajistit spravedlivý soudní proces (Krieger 2001: 40).

3.2.3 PORUŠOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV V RÁMCI UČK

Kosovská osvobozenecská armáda byla vytvořena s vidinou osvobození Kosova a vymanění se ze srbské nadvlády. Zásadní působení této organizace datujeme do roku 1995, kdy se neuskutečnila očekávaná kosovská autonomie v rámci Daytonské mírové dohody. UČK nesouhlasila se srbskou nadvládou a albánskými kolaboranty (Duignan 2000: 93). Striktně se stavěla proti srbským vojenským a policejním jednotkám. Podílela se na zavražďování, unášení nealbánských obyvatel a toužila po tom, aby se všichni etničtí Albánci

postavili vstříc srbskému teroru a vytvořili tzv. *Velkou Albánii*. Finanční prostředky tato organizace získávala skrze pašování, únosy, obchodování s drogami. Nezanedbatelným zdrojem se staly i příspěvky od osob albánského původu žijících v zahraničí (Bellamy 2000: 119).

UÇK si uvědomovala, jaké následky jejich činy budou nést. Jejich motivací se stalo donutit západní mocnosti k tomu, aby začaly celou situaci nějakým způsobem řešit. To potvrzuje výrok, který uskutečnil vůdce UÇK Hashim Thaci. V rozhovoru pro BBC uvedl, že si byli velice dobře vědomi, že jakákoliv ozbrojená akce povede k nemilosrdné odplatě ze strany Srbů (Gowan 1999). Jeden z Clintonových velvyslanců specializující se na situaci na Balkáně, Robert Gelbard, kategorizoval ozbrojené frakce jako nepochybně teroristické (Moran 2006). Vytvoření UÇK bylo racionální volbou. Kosovští Albánci si totiž byli vědomi, že bez pomoci od mezinárodního společenství nemají proti srbským ozbrojeným složkám žádnou šanci. Mezinárodní společenství dle nich slyšelo pouze na věci spojené s válkou. Z tohoto důvodu jiná volba než použití síly nepřicházela v úvahu (Weller 2009: 77).

Vztahy mezi Srby a Albánci byly dlouhou dobu napjaté, provokativní jednání ze strany UÇK celou situaci však ještě vyostřilo. Příslušníci této skupiny se dopustili vražd. Nesli zodpovědnost za zmizení, únosy osob a to nejen Srbů, ale i Albánců, o kterých byli přesvědčeni, že jakýmkoliv způsobem sympatizují se srbskou vládou. K dispozici jsou i věrohodné zprávy o případech mučení. UÇK spáchala mnohé přestupky porušující mezinárodní humanitární právo, mezi něž lze zařadit zatýkání lidí jako rukojmí či mimosoudní popravy. Organizaci je připisováno zmizení téměř sto padesáti Srbů, Albánců a Romů, jedná se však o nepotvrzené spekulace (Krieger 2001: 92).

Zachované dokumenty také hovoří o užití nepřiměřené síly, diskriminaci, napadání civilistů, destrukci majetku především srbských

policejních složek a jugoslávské armády. UÇK se stala ozbrojenou složkou kontrolující před zásahem NATO značnou část celého regionu (Human Rights Watch 1998: 88). Podíváme-li se na organizaci odlišným pohledem, zjistíme, že UÇK se snažila vymanit z nespravedlivého režimu. Bojovala za rovnost, svobodu a demokracii. Bránila se proti útlaku ze strany Srbů prostředky, které považovala za adekvátní. Můžeme se však setkat i s tezemi, že porušování lidských práv ze strany UÇK bylo před operací Spojenecká síla srovnatelné s tím srbským.

Četné průzkumy dokazují, že nejvíce zločinů proti lidskosti se uskutečnilo v režii jugoslávských vládních sil, mezi něž se řadí speciální srbské policejní jednotky (MUP), jugoslávská armáda (VF). Srbové plenili, podpalovali, ničili majetek, vyháněli Albánce ze svých rodných domů. Ten, kdo s pokorou neodešel za hranice s vědomím, že se nemá, kam vrátit, byl zastřelen. Za největší zločin UÇK je považována poprava dvou desítek srbských civilistů. Policie tvrdí, že našla pozůstatky osob a pec, jež sloužila k jejich kremaci (Karadjis 2000: 180-181).

Jak již bylo výše zmíněno hlavním cílem UÇK se stalo vnést otázku kosovské autonomie na půdu mezinárodního společenství. Jako strategii použili vyprovokování Srbů do masakrů, represe, za účelem zásahu ze strany NATO. Doufali v to, že vojáci NATO jim pomohou k získání nezávislosti nebo alespoň odtržení od Miloševiče. Ačkoliv v dané době se jednalo o nedosažitelný cíl, ukázalo se, že tato technika byla nejen efektivní, ale i úspěšná (Ignatieff 2000: 27-28).

Odtržení Miloševiče od moci bylo i v zájmu Spojených států amerických, proto se rozhodly postavit právě na stranu UÇK. Patnáct let po válečných událostech lze konstatovat, že události, které se odehrály v dané době se podařily UÇK velice povedeně zmedializovat. Především díky dotacím a podpoře ze strany USA. Do předních amerických médií se dostaly zprávy o "srbských masakrech" ve vesnicích

Račak a Rugovo, kde přišlo v součtu o život necelých sedm desítek albánských civilistů. Tyto události se staly, tak mediálně známé, že znamenaly impuls pro mobilizaci mezinárodních sil (Wolfgram 2008: 471).

V předvečer začátku války si prezident Clinton propůjčil pro své prohlášení události, které se odehrály právě v Račaku: *“Měli bychom si vzpomenout, co se uskutečnilo ve vesnici Račak v lednu – nevinní muži, ženy a děti přišli o domov, byli nuceni padnout na kolena do hlíny, zasáhla je palba – ne proto, že by učinili něco špatného, ale proto, kdo byli.”* (The New York Times 1999).

3.3 ŘEŠENÍ KOSOVSKE OTÁZKY MEZINÁRODNÍM SPOLEČENSTVÍM

Způsob vlády Miloševiče byl trnem v oku americké zahraniční politiky, která jej několikrát napomenula a upozornila opakovaně v roce 1992, 1993, že nedopustí, aby se válka přelila do oblasti Kosova. Tuto zprávu vyslal americký prezident George Bush, st. a Bill Clinton. Oba američtí prezidenti si byli vědomi, že válka na území Kosova by posloužila v rámci Balkánu jako řetězová reakce, čímž by došlo k výrazné nestabilitě celého regionu. Druhým problematickým prvkem bylo prohlášení, které vyřknul tehdejší mluvčí Jakup Krasniqi, že hlavním cílem UÇK bylo sjednocení všech Albánců na Balkáně, což by mohlo být výsledkem nepředstavitelné vlny konfliktů (Caplan 1998).

Kosovská otázka začíná být řešena na půdě mezinárodního společenství od roku 1993, situaci monitorovalo především OSN. Prokázalo se, že kosovští Srbové značně utlačují Albánce, kteří však tvoří 90 % obyvatelstva. V roce 1998 si RB OSN vynutila s ohledem na kapitolu VII ozbrojené embargo. Zároveň podotkla, že situace v Kosovu narušuje

mír a stabilitu celého regionu. S rozhodnutím Rady bezpečnosti však musí souhlasit všichni její stálí členové, což celou akci znemožnilo, jelikož představitelé Číny a Ruska se vyjádřili proti použití jakékoliv síly. Po selhání této situace, kdy se členové Rady bezpečnosti nebyli schopni dohodnout na postupu, se odehrálo setkání NATO v Ramboillet. Zde bylo sjednáno spuštění náhradní vojenské akce proti Srbům, a to nehledě na rezoluci od RB OSN. Situace volala po zásahu z vnějšího prostředí, toho si bylo NATO vědomo a rozhodlo se jednat ve jménu „humanitární intervence.“ Odhaduje se, že 90 % Albánců kosovského původu bylo do ukončení konfliktu vysídleno, to znamená 1,45 milionu lidí (OSCE 1999).

Dřívější generální tajemník OSN Kofi Anan se k zásahu, jenž by měl z tehdejšího práva být nelegitimní, vyjadřuje následovně: *„zatímco ve spojení s genocidou ve Rwandě bude naší generaci vytýkána nečinnost, konflikt v Kosovu před námi otevřel novou otázku. Jak postupovat v případě, že se regionální instituce rozhodne zasáhnout bez potřebného mandátu od Rady bezpečnosti OSN? Na jednu stranu se jedná o nelegitimní akci, na straně druhé však stojí závazek pomoci v případě masového porušování lidských práv, jenž může skončit katastrofou.“* Tato akce se stala výzvou pro Kofiho Anana a všechny složky OSN. Stalo se nutné vytvořit koncept, který vytyčí pravidla garantující při rozsáhlému porušování lidských práv legitimní zásah do státu. V tomto ohledu se vzpomínalo především na Rwandu, kde kvůli nezakročení ztratilo život více lidí, než muselo. V reakci na to vznikl v roce 2001 koncept Responsibility to Protect (Alston, Goodman 2013: 748).

To, zda zásah v Kosovu byl správným krokem či nikoliv, je věcí názoru. Někteří badatelé jako například Fernando Tesón, kteří kladou důraz na etickou dimenzi intervence a v popředí u nich stojí individualistické hledisko s důrazem na nezcizitelnost určitých lidských práv, považují intervenci za ospravedlnitelnou. Dle Tesóna v sobě

mezinárodní právní řád nese morální hledisko, to by však mělo být více poupraveno ve prospěch prosazování lidských práv. Jiní, za všechny zmiňme Allena Buchanana, by se k variantě intervence nepřikláněli, a to i přesto, že pocítují nutnost reformy mezinárodního práva. Fakt, že se státy pokoušejí ochraňovat základní lidská práva je v pořádku. Nicméně aktéři, kteří tak činí, musí splňovat řadu přísných kritérií. Mezi nezbytnou složku se řadí průkaznost, že pravidla, jimiž se zákrok řídil, byly nadřazenější pravidlům, k jejichž porušení došlo. Intervence v Kosovu se stala symbolem intervence nelegální. Humanitární zákrok se stal jasným důkazem, že existují nepřijatelné mezery mezi jednáním, které schvaluje mezinárodní právo a tím, jak bychom se měli zachovat dle morálního hlediska (Buchanan 2003: 131).

Za přínos intervence se považovalo nalezení progresivního pravidla, podle něhož za jistých okolností bude možné zasáhnout bez povolení RB OSN. Dále se očekávalo morální zlepšení celého právního systému především s ohledem na lidsko-právní dimenzi (Buchanan 2003: 132).

S obhajobou legality humanitární intervence NATO vystoupil před Mezinárodním soudním dvorem profesor Christopher Greenwood. Intervence dle něj byla akceptovatelným prostředkem, a to za předpokladu, že vláda daného státu nese odpovědnost za humanitární katastrofu ohrožující mezinárodní mír. V případě, že RB OSN na závažnost celé situace není schopna efektivně odpovědět, tato kompetence spadá pod správu ostatních států. Kosovo je toho názorným případem. RB OSN nečinně přihlížela událostem odehrávajícím se na Balkáně. Zásah tedy provedlo NATO. Je nezbytné, aby existovala alternativní cesta v případě, že v RB OSN některý stálý člen návrh pro intervenci vetuje. Intervence však musí být přijata mezinárodní komunitou a pro její naplnění musí být splněny určitá kritéria. Konsensus je nutný

nalézt v tvrzení, že se jedná o humanitární katastrofu značných rozměrů, důležitým bodem je i rychlý či okamžitý zásah. Použití síly by však mělo být omezené, proporcionální a intervence by měla být užitá v případě, že veškeré donucovací prostředky selhaly (Greenwood 2002: 157).

Lhostejný není k otázce Kosova ani tehdejší český prezident Václav Havel. Česká republika se stala členem NATO dvanáct dní před samotným bombardováním, což vyvolalo spekulace o správnosti tohoto rozhodnutí. Nicméně prezident zastával k intervenci kladný postoj. Nechal se slyšet, že jde zřejmě o první válku, kde nehrají hlavní roli národní zájmy, ale kde jsou středem zájmu hodnoty a respekt k lidským právům (Dauphinee 2003: 101). Ve svém projevu před kanadským parlamentem prohlásil, že národní suverenita ztrácí výsadní postavení. Oblast lidských práv je důležitější než národní suverenita. Svět se stává propojenější, což je důsledkem toho, že i naše bezpečnost je provázána. Dle Václava Havla je koncept RB OSN zastaralý. Není správné, aby jedna země měla možnost přehlasovat zbytek světa. Funkčnost OSN se má projevovat s ohledem na zastupování osob, ne států. Z morálního hlediska je totiž správné, aby jednotlivci stanuli výše než státy (Havel 1999: 240-245).

S tímto tvrzením by souhlasil již výše zmíněný Fernando Tesón. Obhajování lidských práv je důležité i v případě, že hrozí riziko rozpadu daného státu. Rozpad není nikdy sám o sobě špatný. Za špatné se dá považovat pouze utrpení a úmrtí občanů daného státu (Tesón 2003: 114). Tesón si je vědom faktu, že války či intervence provázejí úmrtí nevinných civilistů, avšak dle principu *double effect* se smrt civilistů musí pojít s nezáměrným jednáním. NATO nezabýjelo civilisty záměrně, nicméně kdyby byl zvolen jiný prostředek intervence nežli letecké bombardování, v mnohém by se riziko úmrtí civilistů snížilo. Dle této teorie by se však dalo tvrdit, že ztráty životů se staly zanedbatelnými. Retrospektivním

pohledem lze humanitární intervenci vnímat jako akci, která s sebou přinesla dobré důsledky.

3.4 OPERACE SPOJENECKÁ SÍLA (ALLIED FORCE)

Po selhání jednání z Rambouillet se USA jakožto hlavní mezinárodní činitel postavilo na stranu UČK. Odehrála se jednání, na nichž byly ustanoveny čtyři podmínky. *V Kosovu měly být vyhlášeny volby, a to, co nejrychleji. Mělo dojít k odzbrojení milic, výjimku tvořily zbraně pro osobní ochranu. NATO si nárokovalo fyzický dohled ve státě a zároveň se stanovila tříletá lhůta pro rozhodnutí o dalším směřování Kosova.* Útok ze strany NATO se uskutečnil především s vědomím, že v případě nečinnosti by klesla věrohodnost západních institucí a transatlantického pouta. V tomto duchu se NATO rozhodlo přijmout rozhodnutí k uskutečnění vzdušných útoků na vybrané cíle Srbska a Kosova, ačkoliv k tomu postrádala potřebný mandát od RB OSN. Stoupenci zásahu argumentovali především morálními cíli, které pozitivně ovlivní nastávající politické dění (Eichler 2009: 152-153).

Na potřebu zásahu poukázaly právě Spojené státy americké - silný hráč na půdě mezinárodního systému. Proti této skutečnosti se staví premisy, jež zastávají Byers a Chesterman. I ty největší světové mocnosti dle nich nenesou oprávnění, aby se podílely na porušování primárních zásad práva mezinárodního. Zároveň se autoři přiklání k variantě neoprávněného vměšování se do vnitřní suverenity států, výjimku však tvoří zásady, které jsou v souladu s principy mezinárodního práva (Byers, Chesterman 2003: 197).

Tento zásah lze zařadit jako nejmarkantnější případ, kdy organizace užila vojenskou moc bez souhlasu Rady bezpečnosti OSN.

Riziko veta ze strany Číny a Ruska byly více než pravděpodobné, jelikož si tyto státy nepřály zasahovat do vnitřních záležitostí státu. Odbornou literaturu provází však i názory, že Clintonova administrativa o povolení k akci ani nestála. Údajně nechtěla být touto organizací omezována při vlastním průběhu vojenského zákroku (Weinberger 2002: 254).

Rada bezpečnosti OSN poskytla pro jednání ze strany NATO nepřímou legitimitu dodatečně, a to vydáním rezoluce č. 1244 ze dne 10. 6. 1999. Někteří autoři tvrdí, že tímto krokem poskytla OSN souhlas s politikou NATO (Bjola 2005: 284). S tímto závěrem lze však polemizovat, jelikož jak je známo z Charty OSN a mezinárodního práva vyplývá, že tato akce je nelegitimní. Pokud nehovoříme o akci v rámci sebeobrany, je nezbytné odvozovat užití vojenské síly od mandátu RB OSN, a to pouze s cílem zajištění mezinárodní bezpečnosti.

Operace Spojenecká síla se uskutečnila v období od 24. 3. – 10. 6. 1999. Vyznačovala se tím, že si za cíl kladla, co nejméně padlých lidských životů ze strany vlastních vojáků. Bomby devastovaly srbské cíle z enormních výšek. Základní cíl poskytnout přímou a okamžitou ochranu kosovským Albáncům se nekonal. Zničeny byly infrastruktury, továrny, rozhlasové, televizní vysílače a řada jiných zcela civilních míst, což nesměřovalo k ústupu lidského utrpení. Tato skutečnost zároveň znamenala rozpor s Ženevskými konvencemi, v níž se strany konfliktu zavazují rozlišovat mezi civilními a vojenskými aspekty. Nepodařilo se rovněž zabránit pokračování agrese a její intenzifikaci. Před zahájením akce se ztráta lidských životů vyčíslila na 2500 mrtvých. V rámci bombardování se toto číslo vyšplhalo až na 10 tisíc obětí. Zvýšilo se i množství osob násilně vysídlených, a to z 230 tisíc na 860 tisíc. V tomto směru zažila operace značnou prohru (Clark 1999: 16).

Počáteční fáze intervence, především zvolené prostředky pro její vykonání se staly velkým zklamáním. Při náhledu skrze utilitaristickou perspektivu lze konstatovat, že pokus o nastolení všeobecného blaha, minimalizaci násilí či převahy dobra nad zlem se nekonal. Nicméně akce musí být hodnocena jako celek, tudíž musí být sečteny veškeré klady, zápory a dopady celkové intervence. Dle utilitaristů je intervence ospravedlnitelná za předpokladu, že je zachráněno více životů, než je ztraceno. V tomto smyslu lze humanitární intervenci jako takovou považovat za ospravedlnitelnou, což se může zdát vzhledem ke shazování bomb na civilní cíle poměrně paradoxní. Zastánci teorie však tvrdí, že obdobné vojenské akce lze považovat za přípustné v případě, že se zachrání více životů. Během operace Spojenecká síla zemřelo deset civilních zaměstnanců radiotelevizního vysílání RTS. Z utilitaristického hlediska lze odůvodnit tento akt jako zničení propagandy, která se podílí na prodlužování válečného stavu, což zároveň prodlužuje i utrpení kosovského lidu. V tomto smyslu se teorie staví do opozice k přirozenému právu, které určité škody vnímá jako zakázané bez žádných výjimek. Mezi takovéto škody lze i mimo jiné zařadit bombardování či útoky na nevinné (Holzgreffe 2003: 22).

Kritický pohled vůči intervenci do Kosova zastává i Henry Kissinger, jenž polemizuje s otázkou, o jaký druh humanitární pomoci se jedná, když jedna strana razantně odmítá vojenské ztráty na své straně, ale zároveň nechá území protivníka zdevastované na desetiletí dopředu (1999). Ochranu lidských práv za pomoci shazování bomb kritizují i ostatní autoři. King a Mason podávají informaci, že od počátku do konce zásahu NATO na území Srbska a Kosova dopadlo 26 614 bomb (King, Mason 2006: 2). Obecně to, že leteckým úderům nepředcházela pozemní invaze, se řadí za jednu z nejčastějších kritik intervence, jelikož prostřednictvím bombardování se docílilo pouze zhoršení utrpení civilistů a ještě většího

vyostření situace mezi oběma etnickými skupinami (Thakur, Schnabel 2000: 498-499).

Se zajímavou myšlenkou přichází i Fernando Tesón zastávající názor, že pohled na humanitární intervenci skrze komunitaristický náhled je zastaralým způsobem. Pro kolaboranty s režimem neexistovalo něco jako národní zájem či vědomí, tradice. Ať už se jedná o minoritu či majoritní část, vždy se ve společnosti zasaženou tyranii najde skupina, která čerpá výhody z vládního pronásledování. V tomto případě oběti spíše uvítají zásah zvenčí nežli nikoliv (Tesón 2003: 106).

Existují však i zastánci zásahu. Ospravedlnění operace nabídl bývalý generální tajemník NATO Javier Solana. Tvrdil, že je morální povinností organizace zastavit násilí a právě probíhající humanitární katastrofu v Kosovu. Nelze připustit, aby autoritářský režim trýznil takovýmto způsobem na konci 20. století své vlastní obyvatelstvo. Toto prohlášení bylo vydáno na půdě NATO a bylo určeno pro tisk. V reakci na toto prohlášení Clinton doplnil, že je nutné zastavit dokonce ještě krvavější ofenzivu, díky níž trpí nevinní lidé. Zásah intervenovat v Kosovu ve jménu lidských práv ovlivnila zkušenost z Bosny. Na tento čin v té době lidé nahlíželi jako na rozšíření liberálních myšlenek do světa (Rizer 2000: 38-39). Pozitivní stránku lze rovněž vidět ve spolupráci mezi NATO a UNHCR. Zavedl se letecký most, díky němuž se více než 60 tisíc uprchlíků dostalo do devatenácti zemí NATO. Vybudováním dočasného bydliště pro 110 tisíc albánských uprchlíků z Kosova na území Makedonie, se NATO postaralo o nalezení azylu pro 95 % veškerého vyhnaného obyvatelstva (Balzamino 1999: 11).

Hnacím pohonem celé mise se stala Clintonova doktrína. Propagující na jedné straně použití síly ve jménu ochrany lidských práv a jejich univerzálních hodnot. Doktrína na straně druhé ospravedlňovala vojenskou intervenci do vnitřních sfér států. Byla však směsicí

nesouvislých konceptů, formulace se jevily příliš mlhavě a neměly jasně vytyčený směr. Lze polemizovat o tom, zda prezident zvážil veškeré prostředky pro intervenci, a z jakého důvodu upřednostnil shazování bomb před pozemní invazí (Elshtain 2001: 16-19).

Co se týče osvětlení postupů intervence, tehdejší americký prezident na toto téma uvedl, že jednání nepočká z důvodu utrpení tisíce nevinných civilistů. Intervence probíhá za účelem zabránění šíření války - zabránění rozšíření mraku prachu nad srdcem Evropy, který se objevil v tomto století na obloze dvakrát a pokaždé s katastrofálními dopady. V neposlední řadě stojí věrohodnost NATO a odpovědnost všech spojenců za mír. Prosazují totiž demokratické hodnoty, podílí se na ochraně zájmů a snaží se naplnit ideu stále se rozvíjejícího míru. Pro shrnutí lze dodat, že prvky směřující k použití humanitární intervence jako nástroje pro nastolení míru byla poháněna nejen humanitárními aspekty, nýbrž i do jisté míry národními zájmy a ctí dodržet závazky ze strany organizace (Clinton 1999: 1).

Zvolené prostředky pro intervenci nesmí být dávány za vinu pouze Clintonovy. On sám byl člověkem, jenž připisoval značnou váhu výsledkům průzkumů veřejného mínění, a jeho postupy se od toho odvíjely. Způsobů, jak podniknout intervenci bylo vícero, nicméně bombardování se stalo nejpravděpodobnější cestou kapitulace Miloševiče a zároveň ztráty, co nejnižšího počtu amerických vojáků. Nutno podotknout, že velký vliv při rozhodování sehráli i Clintonovi poradci v čele s Madeleine Albright (Redd 2005: 146).

Tato válka často bývá označována jako „válka Madeleine Albright.“ Bill Clinton totiž v té době řešil mimo jiné i aféru s Monikou Lewinski, tudíž značné pravomoci byly ponechány tehdejší americké ministryni zahraničí. Hlavním cílem se stala propagace ochrany kosovských obyvatel (Falk 1999: 854). Albright jako hlavního nepřítele vnímala právě Miloševiče,

kterého připodobňovala k jisté formě „zla.“ Podílela se na přípravě nekompromisního diplomatického řízení, jež počítalo s eventuální konfrontací s Miloševičem. Očekávala, že dojde k zamítnutí jednání, jelikož Miloševič dle jejích představ rozumí pouze jazyku síly. Jako dítě bývalá americká ministryně zahraničí prodělala zkušenost z Mnichova. Válka se pro ni stala osobní. Zastávala názor, že v případě ustupování zlu, dochází k největším tragédiím (Hehir 2006: 76).

Intervence sklídila celou řadu reakcí, ať už těch pozitivních či negativních. Pokud má intervence splnit svůj účel jinými slovy zamezení hrubého porušování lidských práv je nezbytné, aby splňovala kritérium jasně formulovaného záměru. Pro efektivnost akce je další důležitou složkou věrohodnost. Záměrem humanitární intervence do Kosova byla pomoc tamějšímu trpícímu obyvatelstvu. Jisté však zůstává, že humanitární intervence by neměla vynucovat zlepšení situace za pomoci násilných prostředků. Účelem mise se má stát pomoc, nikoliv prohloubení utrpení civilistů (Morris 2004: 116-117).

Na humanitární akci nelze pohlížet jako na izolovanou část od politického kontextu. Politické, vojenské i humanitární složky bývají úzce provázány. Nicméně humanitární intervence by se měla snažit o zachování své vlastní svébytné identity (Morris 2004: 118). Konflikt, jenž se odehrál na Balkáně i přes skutečnost chybějícího mandátu od RB OSN, v každém případě splňoval kritérium spravedlivé příčiny. Ačkoliv se zásah nedá řadit za bezchybný především k již výše zmíněné proporcionalitě prostředků, tak se snažil řídit mnohými zásadami pojíícími se k principům teorie humanitární intervence a spravedlivé války. Dle autora je však škoda, že nebyly potřebné intervenční zásahy uskutečněny dříve, jelikož pro mnohé oběti mohlo být již pozdě. Hlavními kritérii pro humanitární intervenci je totiž dle jeho slov nutnost řádné

prevence, univerzalita lidských práv, včasnost, zásadovost, důslednost
(Morris 2004: 119).

4 MŮŽE NĚST INTERVENCE DO KOSOVA OZNAČENÍ SPRAVEDLIVÁ?

V rámci teoretické části jsme upozornili na fenomén spravedlivé války, jež lidstvo provází od středověku. V této sekci bych ráda shrnula výše zmíněné poznatky o humanitární intervenci do Kosova a pokusila se určit, zda tento zásah splňuje hlavní premisy konceptu. Jako první lze zmínit kritéria týkající se slovního spojení *jus ad bellum*. Tato část teorie spravedlivé války nám ukazuje, zda byly splněny podmínky, na jejichž základě by se měla v našem případě humanitární intervence odehrávat. Jako první zmiňme oblast zahrnující *spravedlivou příčinu* pro zásah, toto hledisko mnohdy nese primát před ostatními kategoriemi. V případě intervence do Kosova by se dalo konstatovat, že hlavní příčinou pro zásah byli vůdčí představitelé západních zemí hovořící o morální povinnosti zastavení krutostí páchaných na území Kosova. Argumentem intervenčních sil bylo zastavení porušování lidských práv a zabránění dalšímu šíření těchto zločinů napříč Evropou.

Za další spravedlivou příčinu lze označit obnovu spravedlnosti, míru. Veřejný názor na režim Miloševiče byl velmi kritický a nebylo pochyb o trestných činech, kterých se dopustil proti Albáncům. Samozřejmě máme na mysli mínění západních zemích, které své zraky upínaly na rozbroje a utlačování obyvatel albánského původu. Rozsah zvěrstev však nebyl plně znám. Udávaný počet obětí se mnohdy velice liší a i samotná OSN vydává na počátku zprávu o 44 000 obětech, avšak v červnu 1999 připouští, že obětí je méně než 10 000. Ve stejném měsíci pak Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii oznamuje nalezení 2 108 mrtvých těl. Míra krutosti byla tedy nižší, než se předpokládalo. Dále se také odhaduje, zabití asi 500 obyvatel Kosova v období, kdy byly vedeny bombové útoky, což se rovněž nerovná informacím, které byly uváděny předchozími zdroji (Mertus 1999: 269). Ačkoliv se zdá celkový

obraz krutostí díky činnosti medií a samotné organizace NATO přehnaný, pravdou zůstává, že bez zásahu RB OSN by bylo obětí mnohem více.

Dalším kritériem, které mělo být naplněno během zásahu je *dobrá úmysl*, který představitelé členských států NATO nesčetněkrát zveřejňovali prostřednictvím nejrůznějších prohlášení. Jejich hlavním cílem bylo napravit neúnosnou situaci v regionu, vymýtit etnické napětí a zamezit tak případnému šíření konfliktu. Stěžejním faktorem se stalo zabránění masivnímu porušování lidských práv. Zásah v Kosovu mohl dle některých odborníků určit i geopolitickou podobu starého kontinentu. Teze o skrytých zájmech či cílech zúčastněných států, mohou být z části pravdivé. Především však byla v sázce samotná důvěryhodnost NATO. Nejednalo se však o primární vizi, jíž se stala humanitární pomoc národu, který se ocitl v nesnázích a nebyl schopen se z této situace vyprostit prostřednictvím vlastních sil. Dobré úmysly se pojí s potrestáním nikoliv zničením nepřítele, dosažení mírového soužití pro všechny, úspěšné obrany. Spravedlivý záměr se přirovnává k jednání, jež by se nemělo nacházet v rozporu se spravedlivou příčinou. Z tohoto hlediska lze pohlížet na kritérium dobrého úmyslu jako na splněné. Nicméně je všeobecně známo, že dobré úmysly nejsou vždy dostatečné.

Spravedlivým se již nezdá být další bod. Tím je postup vedení války, který by měl nést oprávnění politických autorit, tedy *legimitita*. Mise postrádala mandát RB OSN, mandát nezbytný pro vykonání obdobné operace. Nicméně tato operace se neodehrála pouze pod vedením USA. Na skutečnosti, že Kosovo potřebuje pomoc zvenčí, se shodla celá řada států s výjimkou Ruské federace, Číny a Namibie. Někteří autoři navíc tvrdí, že rezoluce 1244, v níž nikdo nehlasoval proti, se stala dodatečným oprávněním a zpětným odsouhlasením zákroku Radou bezpečnosti OSN. Oprávnění bylo taktéž obhajováno skrze Chartu OSN, která svou

pozornost upíná na lidsko-právní dimenzi. Mise často bývá označována za nelegální, nýbrž legitimní (Weiss 2004: 149). Pokud bychom pohlíželi na problematiku legitimní autority pohledem teoretiků dob minulých, pro oprávnění akce by stačilo rozhodnutí panovníka či jiné politické autority. Tuto otázku však zkoumáme v rámci soudobých přístupů, tudíž s explicitním souhlasem RB OSN by kritérium spravedlivé války vypadalo věrohodněji. Došlo však k mezinárodnímu konsensu a legitimita, se tudíž dá považovat za splněnou, i přes značné výhrady.

Bližší pohled na bod *poslední možnosti*, nás přivádí k úvahám, zda skutečně NATO v čele s USA využily všech dostupných prostředků před samotnou intervencí. Administrativa Billa Clintona opakovaně napomínala režim Miloševiče a podotýkala, že pokud nehodlá změnit situaci v zemi, bude nucena podstoupit další kroky. Jako další krok následovalo jednání v Rambouillet. Dohoda zvenčí působila férovým dojmem, kdo však znal její obsah, si byl vědom toho, že požadavky, jež dohoda stanovila, byly pro Miloševiče nejen nevýhodné, ale rovněž nepřijatelné. Nahrazení srbských sil, bezpečnostní existencí NATO zasahovalo značnou mírou do vnitřní suverenity státu. V dnešním kontextu je pouze otázkou debat, jestli byly uskutečněny všechny prvky před nastolením samotné operace. Nicméně jisté zůstává, že situaci mohla předcházet různá sankční opatření. Na druhé straně je otázkou, do jaké míry by tato opatření byla efektivním prostředkem pro řešení krize. Jisté ospravedlnění lze pozorovat i ve faktu, že ostatní státy stály u zamítnutí ruského návrhu rezoluce, čímž projevíly souhlas k využití vojenských sil jakožto posledního řešení. Miloševičova vláda se dopustila masových útoků do civilních řad, porušila několik dohod a rezolucí OSN, tudíž byla zvolena tato možnost nápravy. Před samotnou intervencí však musí být vyčerpány veškeré pokojné prostředky, aby na ni mohlo být pohlíženo jako na spravedlivou. Potvrzení, zda se jedná o splněný princip teorie spravedlivé války, zůstává diskutabilním.

O čem však diskutovat nelze, je *hledisko rozumné šance na úspěch*. Díky vojenským kapacitám a nejmodernějším technologiím NATO si nikdo před humanitární intervencí nepřipouštěl neúspěch. Intervence splnila dané cíle, tedy zabránila či přerušila humanitární katastrofu. Naděje na úspěch závisí na zvoleném způsobu užití síly. V případě operace Spojenecké síla značilo letecké bombardování velmi pravděpodobnou šanci na úspěch. Za spravedlivou by se dala označit i *proporcionalita cílů*, která si klade za cíl, aby dobro převážilo nad zlem, ať už v rovině materiální či hodnotové. Faktem zůstává, že v případě ponechání situace bez povšimnutí, by si vyžádalo mnohem více obětí z řad civilního obyvatelstva. Výsledek intervence se dá považovat za prospěšný pro obyvatelstvo, v jehož jménu byla mise konána.

Kritérium míry využitých prostředků během operace Spojenecká síla, tedy *proporcionalita*, se řadí do kategorie *jus in bello*. Toto hledisko lze vyhodnotit jako hrubé porušení konceptu teorie spravedlivé války. Cílem se stala ochrana lidských práv. Boj proti jejich masovému porušování. Humanitární intervence se často potýká s otázkou, zda shazování bomb bylo adekvátním nástrojem pro splnění daného cíle. Toto rozhodnutí v mnohých bodech pouze prohloubilo utrpení civilního obyvatelstva, jež bylo více poškozeno nežli vojenská infrastruktura. Prostřednictvím tohoto nástroje pro řešení konfliktu se násilí ještě zvýšilo. NATO se nejspíše odhodlalo k použití vzdušných sil, protože byly již dříve velice účinné v Bosně. Nicméně v Kosovu nebyla úspěšnost taková, jaká se předpokládala. To vše především díky délce celé operace. NATO očekávalo rychlou kapitulaci, která se ovšem nekonala. Humanitární intervence by přitom měly být akcí krátkodobou s možná, co nejméně rušivými elementy pro místní struktury.

Kromě lidských práv se nejhojněji používanějšími slovy charakterizujícími intervenci v Kosovu staly cíle a prostředky. Americký

prezident nepochyboval o tom, že zvolené prostředky jsou perfektní pro dosažení vyřčených cílů. Utrpení a ztráty kosovských Albánců však bombardování jako „perfektní“ prostředek nezmírnil ba naopak. I ty největší příznivci zásahu se shodli na tom, že použité prostředky se minuly účinkem, který měly symbolizovat. Nicméně veškeré kroky se i nadále odehrávaly ve jménu lidských práv, svobod a snížení utrpení prostých civilistů. Stopy bombardování na sebe poutaly fatální škody, a to nejen na památkách, mostech, autech, domech. Destruktivní stránce mise neunikly ani civilní oběti. Lidé takto usmrceni byli zařazeni na seznam přidružených škod (Achterhuis 2002: 24-26). Diskutabilní jsou také útoky vedené na tzv. cíle dvojího využití, jimiž jsou elektrárny, televize, budovy rozhlasu, mosty. Chyby, jež se NATO dopustilo lze vidět v nepřesvědčivém a nepřilíš připraveném počátku války, kriminalizování nepřítele místo jeho pozorování a studování jeho kroků (Achterhuis 2002: 11).

Amnesty International vystoupila s tvrzením, že má vážné obavy ohledně rozsahu užití síly, jež organizace NATO vložila do operace Spojenecká síla. Došlo k porušení pravidel mezinárodního humanitárního práva při chování v rámci nepřátelských akcí, zejména pak těch stanovených k ochraně civilistů a civilních objektů. Vojenské síly NATO se dopustily závažného porušování zákonů průběhu války vedoucích k zvýšenému počtu zabití nevinných civilistů (Amnesty International 2000: 29). Human Rights Watch se také zabývala dopadem na prosté životy kosovských obyvatel. Operaci Spojenecká síla vytýkala především zvolené prostředky nesplňující v každém kroku odpovědnost útoku na legitimní cíle. V tomto smyslu naráží především na svržení bomb na tzv. cíle dvojího využití - na mosty, na nichž zemřeli nevinní civilisté či útok na televizní a rozhlasovou stanici v Bělehradu. Ačkoliv se jednalo o prostředek propagandy, civilisté nebyli o tomto rozhodnutí obeznámeni

a nebyla uskutečněna ani žádná bezpečnostní omezení pro ochranu nevinných (Human Rights Watch 2000: 11-12).

Nařčení si vysloužilo i samotné NATO, o němž někteří zlí jazykové tvrdili, že spáchalo rovněž zločiny proti lidskosti. Někteří hovořili o americké iniciativě, jakožto imperialistické akci se snahou o rozšíření kapitalismu. Počet civilních ztrát nenese žádný ucelený počet. V různých zdrojích napříč časem nalezneme různé teorie (Hansel, Stobbe 2002: 4). Důvod toho, proč se letecká operace stala delší, než se předpokládalo lze nalézt v neporozumění srbské strategické kultury, která je specifická tím, že Srbové raději padnou v boji, nežli by měli žít pod nadvládou někoho jiného (Roberts 1999: 110-111).

Z morálního hlediska lze vnímat příčiny a záměr, se kterým se intervence odehrála za spravedlivý. Nicméně z hlediska proporcionality zvolených prostředků pro akci, došlo k naprostému fiasku, co se týče utrpení civilního obyvatelstva. Většina charakteristik byla v případě Kosova naplněna, metoda samotného průběhu a vykonání války se však za spravedlivou označit nesluší. I když je intervence do Kosova často prezentována jako ideální případ humanitární intervence, nenaplnuje kritéria spravedlivé války a hrubě porušuje podmínku proporcionality. Mnozí teoretici tvrdí, že spravedlivá válka může nést označení spravedlivá pouze za předpokladu, že splní veškerý seznam kritérií *jus ad bellum* a *jus in bello*. Obhájci této perspektivy by jednoznačně označili tuto intervenci za nespravedlivou. Nicméně, v teoretické části zmíněný Oliver O'Donovan říká, že teorie není schopna podat jednoznačnou odpověď. Odкрývá pouze morální pozadí, průběh zásahu.

Strany podílející se na válce nesou povinnost chránit, neubližovat nevinným lidem, i přesto, že by se toto gesto odrazilo na vlastních stavech. Z tohoto hlediska NATO šlo do války s vidinou, co nejnižšího počtu obětí z vlastních řad především proto, že se jedná o válku, v níž

země nenesou přímý národní zájem. Společnost by smrt ve vlastních řadách kritizovala. Organizace vytvořila tzv. imunitu pro bojovníky. Ta představovala zabránění ztrátám aliančních vojáků, a to i na úkor civilistů, čímž NATO porušilo normu diskriminace. Nepřiměřené a přehnané použití síly by mělo být v nejlepším případě zapovězeno. Užití zbraní by mělo korelovat s tím, aby se zákrok stal, co nejméně destruktivním. Celá řada odborníků však tvrdí, že užití síly není nutné vždy zavrhnout, alespoň v tom případě, že varianta umožní rychlejší ukončení války a záchranu lidských životů. S podobným názorem vystoupila i samotná IICK, která zdůraznila minimalizaci kolaterálních škod, přesně jak NATO slibovalo (IICK 2000: 94, 184). Nutné je podotknout, že po skončení operace se v regionu prováděly akce zaměřené na humanitární pomoc potřebným (Seybolt 2008: 81).

Greenwood například zásah shledává za jediné reálné řešení, právě díky rychlosti a efektivitě v dané situaci (Greenwood 2002: 173). Otázkou však zůstává, zda se dá bombardování považovat za efektivnější a rychlejší ukončení konfliktu.

5 ZÁVĚR

Záměrem této práce se stal pokus nastínit humanitární intervenci do Kosova prostřednictvím teorie spravedlivé války a různých postojů k problematice humanitární intervence jako takové. Z tohoto důvodu empiricko-analytická část zkoumala, zda je možné o intervenci hovořit jako o spravedlivé. Je možné chápat humanitární intervenci z roku 1999 jako spravedlivou jen díky tomu, že se snažila o boj ve jménu lidských práv a hodnot?

Existují směry stavějící se striktně proti jakémukoliv zákroku do vnitřní suverenity státu, i přesto, že záměr může být morálně správný. Pohled na intervenci skrze perspektivu spravedlivé války mnozí považují za prostředek pro šíření militarismu, ospravedlňování válečných stavů. Pohlížejí na podobné zákroky s vidinou, že dobré úmysly nestačí. Žádná válka či intervence, dle osob zastávajících podobná stanoviska, se nerovnájí spravedlivé činnosti z hlediska utrpení nevinných jednotlivců. Jiní se k problematice stavějí tak, že v případě masového porušování lidských práv, je snaha o pomoc umírajícím lidem žádoucí složkou. Vyzdvihují liberální etické hledisko, kdy se jedinci svou důležitostí staví nad státní suverenitu. Další badatelé však trvají na striktním dodržování mezinárodního práva. Realisté hledají za obdobnými operacemi maskování prosazení vlastních národních zájmů a ospravedlnění užití síly. Pacifisté jakékoliv obdobné akce zcela zavrhnou. Destruktivní hledisko je tak fatální, že pro něj neexistuje ospravedlnění. Humanitární intervence by dle nich byla vskutku humanitární jen za předpokladu absence násilí.

Z tohoto výčtu pohledů, který by mohl být mnohem delší, lze vypožorovat, že existují příliš odlišné názory na intervence jako takové. Předpoklad zrození směru nového, na němž by se shodla většina sociálních vědců, je méně než pravděpodobný. Otázku, zda se dá z hlediska názorů různých autorů přiklonit spíše k podpoře a ospravedlnění mise do Kosova či nikoliv, nelze jednoznačně odpovědět. Záleží na perspektivě prostřednictvím, které teoretik na zákrok nahlíží.

Podíváme-li se na humanitární intervenci skrze perspektivu spravedlivé války, zjistíme, že intervence do Kosova měla bezpochyby spravedlivou příčinu - zabránění masivnímu porušování lidských práv. Ze soudobého pohledu spravedlivé války je humanitární intervence sama o sobě složkou v sobě ukrývající spravedlivou příčinu. Dobré úmysly rovněž provázely misi. Snaha o nápravu situace v zemi, vymýcení etnického napětí, stabilizace a zamezení šíření konfliktu v sobě rozhodně dobré úmysly ukrývá. Kritérium rozumné šance na úspěch bylo splněno bez pochyby, díky vojenským kapacitám a nejmodernějším technologiím NATO. Za splnění se dá považovat i kritérium proporcionality cílů. Dalo by se říci, že bez zásahu by došlo k mnohem větším ztrátám životů nevinných civilistů.

Spravedlivým se již nezdá být postup vedení války, který by měl nést oprávnění politických autorit. Mise postrádala mandát RB OSN, ačkoliv se na potřebě zásahu shodlo mnoho států, a rezoluce 1244 byla považována za zpětnou podporu mise, tak to nemění nic na situaci, že počáteční legitimitu akce nezískala. Sporným bodem rovněž zůstává, zda využití síly bylo skutečně posledním možným východiskem. Pokud ano, bylo opravdu nutné započít akci leteckým útokem?

S nejhrubějším porušením konceptu se však setkala oblast *jus in bello* mapující samotný průběh vedení intervence. Už jen fakt, že ozbrojené složky NATO se akce účastnily s vědomím, že jejich cílem je

ztratit, co nejnižší počet vojáků z vlastních řad se řadí za jev nespravedlivý. Otázka problematiky proporcionality se setkala s největší kritikou a rozhodně ji nemůžeme označit za krok etický ba dokonce spravedlivý. Bombardování se mělo stát prostředkem, jehož pomocí dojde k ukončení násilí v Kosovu a ochraně lidských práv po další desetiletí, utrpení civilního obyvatelstva však vzrostlo. Spravedlivá příčina a dobré úmysly nejsou schopny odstranit nespravedlivé rysy humanitární intervence. I přes skutečnost, že mise vedla ke zlepšení situace a zachránila množství životů, nezasluhuje si nést označení spravedlivá. „Špatně zvolené prostředky plodí jen málo dobrých cílů“ (Achterhuis 2002: 11).

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

6.1 ODBORNÁ LITERATURA

Abiew, Francis K. (1999). *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention* (The Hague: Kluwer Law International).

Achterhuis, Hans (2002). *Politika dobrých úmyslů* (Brno: Barrister & Principal).

Alston, Philip - Goodman, Ryan (2013). *International Human Rights: The successor to international human rights in context* (Oxford: Oxford University Press).

Apodaca, Clair (2006). *Understanding U. S. Human Rights Policy: A Paradoxical Legacy* (New York: Routledge).

Balzamino, Sergio (1999). NATO's humanitarian support to the victims of the Kosovo crisis, *NATO Review* (2).

Bellamy, Alex J. (2006). *Just Wars: from Cicero to Iraq* (Cambridge: Polity Press).

Best, Geoffrey (1994). *War and Law Since 1945* (Oxford: Clarendon Press).

Bird, Colin (2006). *An Introduction to Political Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press).

Bjola, Corneliu (2005). Legitimation of the Use of Force in International Politics: A Communicative Action Perspective. *European Journal of International Relations* 11 (2), s. 266-303.

Booth, Ken (2001). *The Kosovo Tragedy: The Human Rights Dimensions* (London: Frank Cass).

Brinkley, Douglas (1997). Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine. *Foreign Policy* 106, s. 111-127.

Brown, D. (2008). *The Sword, the Cross, and the Eagle: The American Christian Just War Tradition* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers).

Buchanan, Allen (1999). The Internal Legitimacy of Humanitarian Intervention. *Journal of Political Philosophy* 7 (84), s. 71-87.

Buchanan, Allen (2003). Reforming the International Law of Humanitarian Intervention. In: Holzgrefe, J. L. – Keohane, Robert O. *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* (New York: Cambridge University Press), s. 130-176.

Byers, Michael – Chesterman, Simon (2003). Changing the Rules about the Rules? Unilateral Humanitarian Intervention and the Future of International Law. In: Holzgrefe, J. L. – Keohane, Robert. *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* (New York: Cambridge University Press), s. 177-203.

Caplan Richard (1998). International diplomacy and the crisis in Kosovo. *International Affairs* 4 (74). 745-761.

Clark, Wesley K. (1999). When force is necessary: NATO's military response to the Kosovo crisis, *NATO Review* (12).

Coates, Anthony J. (1997). *The ethics of war* (Manchester: Manchester University Press).

Černý, Petr (1998). Jak zdůvodnit lidská práva? (Je potřeba je zdůvodňovat?). *Časopis pro právní vědu a praxi* (6), s. 212-224.

Daudelin, Jean (2004). Rethinking Humanitarian Intervention. In: Keating, Tom - Knight, Andy W. a kol., *Building Sustainable Peace* (New York: United Nations University Press), s. 1-23.

Dauphinee, Elizabeth A. (2003). Rambouillet: A Critical (Re)Assesment, In: Bieber, Florian - Daskalovski, Zidas. *Understanding the War in Kosovo* (London: Routledge), s. 101-121.

Donnelly, Jack (2005). Cultural Relativism and Universal Human Rights. *Human Rights Quarterly* 29, s. 381-430.

Duke, Simon (1994). The State of Human Rights, *International Relations XII* (2), s. 22-38.

Dumbrell, John (2002). Was there a Clinton Doctrine? President Clinton's Foreign Policy Reconsidered, *Diplomacy and Statecraft* 13 (2), s. 43-56.

Dumbrell, John (2009). *Clinton's Foreign policy. Between the Bushes, 1992-2000* (London: Routledge).

Eichler, Jan (2006). *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století* (Praha: AVIS).

Elshtain Jean B. (2001). Just War and Humanitarian Intervention. *Ideas* 8 (2), s. 1-21.

Englehart, Neil - Monshipouri Mahmood - Nathan Andrew J. - Philip Kavita eds. (2003). *Constructing Human Rights in Age of Globalisation* (Armonk: M. E. Sharpe).

Falk, Richard (1999). Kosovo, World Order, and the Future of International Law, *American Journal of International Law* 93, s. 847-857.

Ferguson, Niall (2005). *Colossus – The Rise and fall of the American Empire* (New York: PenguinBooks).

Gaddis, John L. (2002). A Grand Strategy of Transformation, *Foreign Policy* 133, s. 50-57.

Gerloch, Aleš (2004). *Teorie práva* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.).

Greenwood, Charles (2002). *Humanitarian Intervention: Case of Kosovo. Finnish yearbook of international law* (Helsinki: Kluwer Law).

Guthrie, Charles – Quinlan, Michael (2007). *Just War: The Just War Tradition: Ethics in Modern Warfare* (New York: Walker & Company).

Hansel, Heiko - Stobbe, Heinz-Gunter (2002). *Die deutsche Debatte um den Kosovo Krieg: Schwerpunkte und Ergebnisse* (Berlin: Heinrich Boll Stiftung).

Havel, Václav (1999). Address to the Senate and the House of Commons if the Parliament of Canada. In: Buckley, W. J. *Kosovo: Contending Voices on Balkan Interventions* (Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company), s. 240-245.

Hehir, Aidan (2006). The Impact of Analogical Reasoning on US Foreign Policy towards Kosovo. *Journal of Peace Research* 43 (1), s. 67-81.

Hehir, Aidan (2010). *Humanitarian Intervention: An Introduction*. (New York: Palgrave MacMillan).

Holländer, Pavel (2006). *Filosofie práva* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.).

Holmes, Robert (1989). *On War and Morality* (Princeton: Princeton University Press).

Holzgrefe, J. L. (2003). The Humanitarian Intervention Debate. In: Holzgrefe, J. L. – Keohane, Robert O. (2003). *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* (New York: Cambridge University Press), s. 15-52.

Human Rights Watch (1998). *Humanitarian Law Violations in Kosovo* (New York: HRW).

Chan, David K. (2012). *Beyond Just War: A Virtue Ethics Approach*. (Hampshire: Palgrave MacMillan).

Chesterman, Simon (2001). *Just War or Just Peace? Humanitarian Intervention and International Law* (Oxford: Oxford University Press).

Ignatieff, Michael (2000). *Virtual War: Kosovo and Beyond* (New York: Metropolitan Books).

Janzekovic, John (2006). *The Use of Force in Humanitarian Intervention* (Hampshire: Ashgate Publishing Limited).

Johnson, James T. (1999). *Morality and Contemporary Warfare* (New Haven: Yale University).

Johnson, James T. (2006). The Just War Idea: The State of the Question. *Social Philosophy & Policy* 23 (1), s. 167-95.

Judah, Tim (2008). *Kosovo: What Everyone Needs to Know* (Oxford: Oxford University Press).

Karadjis, Mike (2000). *Bosna, Kosova & the West* (Chippendale: Resistance Books).

King, Iain - Mason, Whit (2006). *Peace at Any Price: How the World Failed Kosovo* (Ithaca: Cornell University Press).

Kissinger, Henry (1957). *Nuclear Weapons and Foreign Policy* (New York: Harper).

Krieger, Heike (2001). *The Kosovo conflict and international law – an analytic documentation 1974-99* (Cambridge: Cambridge University Press).

Malcolm, Noel (1998). *Kosovo – A Short History* (New York: University Press).

Mason, Andrew – Wheeler, Nicholas J. (1996). Realist Objections to Humanitarian Intervention. In: Holden, Barry a kol., *The Ethical Dimensions of Global Change* (Basingstoke: Macmillan Press), s. 94-110.

Mertus, Julie A. (1999) *Kosovo: How Myths and Truths Started a War* (Berkeley: University of California Press).

Morris, Nicholas (2004). Humanitarian Intervention in Balkans. In: Welsh Jennifer M. a kol., *Humanitarian Intervention and International Relations* (Oxford University Press: Oxford), s. 98-119.

Nardin, Terry – Mapel, David R. (1992). *Traditions of International Ethics* (Cambridge: Cambridge University Press).

O'Donovan, Oliver (2003). *The Just War Revisited* (Cambridge: Cambridge University Press).

Orend, Brian (2008). Jus Post Bellum: A Just War Theory Perspective. In: Stahn, Carsten – Kleffner Jann, K. a kol., *Jus Post Bellum: Towards a Law of Transition From Conflict to Peace* (The Hague: TMC Asser Press), s. 31-52.

Rawls, John (1999). *The Law of Peoples* (Cambridge: Harvard University).

Redd, Steven B. (2005). The Influence of Advisors and Decision Strategies on Foreign Policy Choices: President Clinton's Decision to Use Force in Kosovo. *International Studies Perspectives* 6, s. 129-150.

Rizer Kenneth R. (2000). *Military Resistance to Humanitarian War in Kosovo and Beyond: An Ideological Explanation* (Maxwell: Air University Press).

Roberts, Adam (1999). NATO's 'Humanitarian War' Over Kosovo. *Survival* 41 (3), pp. 102 – 123.

Saariluoma, Katarina (2004). Operation Allied Force: A Case of Humanitarian Intervention. *Athena Paper 1*, s. 61-75.

Seybolt, Taylor B. (2008). *Humanitarian Military Intervention. The Conditions for Success and Failure* (Oxford: Oxford University Press).

Sharma, Serena K. (2008). Reconsidering the Jus Ad Bellum/Jus In Bello distinction. In: Stahn, Carsten – Kleffner Jann, K. a kol., *Jus Post Bellum: Towards a Law of Transition From Conflict to Peace* (The Hague: TMC Asser Press), s. 9-30.

Sobek, Tomáš (2008). *Argumenty teorie práva* (Praha - Plzeň: Ústav státu a práva AV ČR - Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.).

Suarez, Fernando (2005): On War. In: Holmes, Arthur F. a kol., *War and Christian Ethics: Classic and Contemporary Readings on the Morality of War* (Grand Rapids: BakerAcademic), s. 199-225.

Tesón, Fernando (2003). The Liberal Case for Humanitarian Intervention. In: Holzgrefe, J. L. – Keohane, Robert O. *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* (New York: Cambridge University Press), s. 93-129.

Thakur, Ramesh – Schnabel, Albrecht (2000). *Kosovo and the challenge of humanitarian intervention: Selective indignation, collective action, and international citizenship* (New York: United Nation University Press).

The Independent International Commission on Kosovo (2000). *The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lesson Learned* (Oxford: Oxford University Press).

Večeřa, Miloš (2002). Globalizace, univerzalismus lidských práv a bezpečnost dnešního světa. In: *Bezpečnostní systém České republiky* (Brno: Linie).

Walt, Stephen (2000). Two Cheers for Clinton's Foreign Policy, *Foreign Affairs* 79 (2), s. 63-79.

Walzer, Michael (1992). *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations* (New York, Basic Books).

Walzer, Michael (2004). *Arguing About War* (New Haven: Yale University Press).

Walzer, Michael (2006). *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations* (New York: Basic Books).

Weinberger, Naomi (2002). Civil-Military Coordination in Peacebuilding. *Journal of International Affairs* 55 (2), s. 245-274.

Weiss, Thomas (2004). The Sunset of Humanitarian Intervention? Responsibility to Protect in Unipolar Era. *Security Dialogue* 35 (2), s. 135-153.

Weller, Marc (2009). *Contested Statehood: Kosovo's Struggle for Independence* (Oxford: Oxford University Press).

Wells, Donald A. (1969). How Much Can the Just War Justify? *Journal of Philosophy* 66 (23), s. 819-829.

Wheeler, Nicholas J. (2000). *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society* (Oxford: Oxford University Press).

Wheeler, Nicholas J. (2006). The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society. In: Welsh Jennifer M. a kol., *Humanitarian Intervention and International Relations* (Oxford: Oxford University Press), s. 29-51.

Wolfgram, Mark A. (2008). When the Men with Guns Rule: Explaining Human Rights Failures in Kosovo since 1999. *Political Science Quarterly* 128 (3)., s. 461-484.

Zoubek, Václav (2008). *Lidská práva-globalizace-bezpečnost* (Praha: Linde).

6.2 INTERNETOVÉ ZDROJE

Amnesty International (2000). *'Collateral Damage' or Unlawful Killings: Violations of the Laws of War by NATO During Operation Allied Force* (<https://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR70/018/2000/en/e7037d-bb-df56-11dd-89a6-e712e728ac9e/eur700182000en.pdf>, 12. 7. 2014).

BBC (2007). 'Early independence' for Kosovo. *BBC*. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7136233.stm>, 10. 7. 2014).

Burns, Nicholas S. (2007). *US Undersecretary of State for Political Affairs* (http://www.cfr.org/publication/13126/future_of_kosovo_rush_transcript_federal_news_service.html, 3. 7. 2014).

Clinton, William J. (1999). *Statement by the President to the Nation*. (<http://www.pub.whitehouse.gov>, 10. 6. 2014).

Ezilon Maps (2009). *Kosovo Map – Political Map of Kosovo* (<http://www.ezilon.com/maps/europe/kosovo-maps.html>, 10. 7. 2014).

Gowan, Peter (1999). The Twisted Road to Kosovo. *Labour Focus on Eastern Europe* 62 (<http://labourfocus.gn.apc.org/Twisted.html>, 4. 7. 2014).

Human Rights Watch (2000). *Civilian Deaths in the NATO Air Campaign* (<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/natbm002.pdf>, 13. 7. 2013).

Human Rights Watch (2001). *Under Orders: War Crimes in Kosovo* (<http://www.hrw.org/reports/2001/kosovo/>, 28. 6. 2014).

Isakovic, Zlatko (1999). *Diplomacy and the Conflict in Kosovo* (<http://jurist.law.pitt.edu/zlatko.htm>, 9. 7. 2014).

Kemp, Kenneth W. (2003). *Just-war theory & its Non-pacifists Rivals* (<http://courseweb.stthomas.edu/kwkemp/Papers/JWTR.pdf>, 28. 6. 2014).

Kosovo.net (2004). *March Pogrom Kosovo 17-19 March 2004* (http://www.kosovo.net/news_pogrom.html, 10. 7. 2014).

Moran, Michael (2006). *Terrorist Groups and Political Legitimacy, Council on Foreign Relations* (<http://www.cfr.org/terrorism/terrorist-groups-political-legitimacy/p10159>, 12. 6. 2014).

National Geographic (1996-2014). *Kosovo Facts*. (<http://travel.nationalgeographic.com/travel/countries/kosovo-facts/>, 10. 7. 2014).

NATO Review (2006). USA – srdce NATO od prvního dne (<http://www.nato.int/docu/review/2012/Chicago/USA-Heart-Nato/CS/index.htm>, 10. 7. 2014).

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (1999). *As Seen, As Told. An analysis of the human rights findings of the OSCE Kosovo Verification Mission* (<http://www.osce.org/odihr/17772?download=true>, 27. 6. 2014).

OSN (1945). *Charta OSN* (<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> , 7. 7. 2014).

OSN (1948). *Všeobecná deklarace lidských práv* (<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>, 10. 7. 2014).

Parlamentní listy (2013). *Slobodan Milošević* (<http://euserver.parlamentnilisty.cz/PrintArticle/942-.aspx>, 10. 7. 2014).

Socialist project (2011). Libya and the Danger of Humanitarian Intervention. *The Bullet*. (<http://www.socialistproject.ca/bullet/476.php>, 10. 7. 2014).

Starobin, Paul (1999). The Liberal Hawk Soars. *National Journal* (<http://www.nationaljournal.com/njstories0514nj1.htm>, 14. 6. 2014).

The Apricity (2013). *UCK UCK UCK!!!* (<http://www.theapricity.com/forum/showthread.php?89308-UCK-UCK-UCK!!!>, 10. 7. 2014).

The New York Times (1999). Clinton Voices Anger and Compassion at Serbian Intransigence on Kosovo. *The New York Times* (<http://archive.today/j4VJy#selection-175.1-175.70>, 22. 6. 2014).

The Telegraph (2009). Bill Clinton unveils statue of himself in Kosovo. *The Telegraph*. (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/kosovo/6481057/Bill-Clinton-unveils-statue-of-himself-in-Kosovo.html>, 10. 7. 2014).

Truth in Media Global Watch Bulletins (1999). *Carving Up Serbia* (<http://www.truthinmedia.org/Bulletins99/tim99-2-5.html>, 10. 7. 2014).

U. S. Department of State (1999). *Erasing History: Ethnic Cleansing in Kosovo Report released by the U.S. Department of State* (<http://m.reliefweb.int/report/46828>, 10. 6. 2014).

UNHCR (2003). *Feature: Fresh start for mixed community in Kosovo* (<http://www.unhcr.org/3eba82774.html>, 10. 7. 2014).

United Nations (1945). *Charter of United Nations* (<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>, 29. 6. 2014).

United States Institute of Peace (1999). *Secretary of State Madeleine Albright Says Ground Troops in Kosovo are Likely* (<http://www.usip.org/publications/secretary-state-madeleine-albright-says-ground-troops-in-kosovo-are-likely>, 10. 7. 2014).

White House (1999). *A National Security Strategy For New Century*. (<http://nssarchive.us/NSSR/2000.pdf>, 27. 6. 2013).

7 RESUMÉ

This thesis deals with the issue of globalization of human rights, especially in the area of humanitarian intervention in Kosovo. The issue of humanitarian intervention has raised one of the most heated discussions in the field of international relations. The main tension we can see between the principle of state sovereignty, international law and expanding international norms related to use of force and human rights. Many academics focus on the question through different lenses. That is the main reason why this thesis includes various perspectives of academics and theories connected to humanitarian intervention.

The main objective of this bachelor thesis is to outline the humanitarian intervention in Kosovo through just war theory and the different views on the issue of humanitarian intervention. In this sense the empirical section will focus primarily on whether the intervention can be considered as just or unjust. Just war theory entails certain criteria, which are known to be met in order for a war or in our case, humanitarian intervention, could bear a label “just.” Is it possible to comprehend the humanitarian intervention in Kosovo as just only because it was trying to fight in the name of human rights? The answer you can find at the end of this bachelor thesis.

The thesis is divided into two parts, first is theoretical and second is the empirical one. The theoretical section mentions the main terms and methods connected with the issue of humanitarian intervention and just war theory. The thesis tries to show the major categories of *jus ad bellum* and *jus in bello*. The empirical part is connected with attempt to apply the

criteria of just war on case study. The empirical part also contains the depiction of Clinton doctrine, chapter in which sense were abused human rights in Kosovo and what attitude supports the international community. Following section tells us a little bit more about the operation Allied Force.

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1

VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH LIDSKÝCH PRÁV

Úvod

U vědomí toho,

že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny je základem

svobody, spravedlnosti a míru ve světě,

že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí

lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšit svobodě

projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu,

že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, nemá-li být člověk donucen uchýlovat se,

když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlaku,

že je nutné podporovat rozvoj přátelských vztahů mezi národy,

že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost

a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a že se rozhodl podporovat sociální pokrok

a vytvořit lepší životní podmínky ve větší svobodě,

že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů

všeobecné uznávání a zachovávání lidských práv a základních svobod a

že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku,

Valné shromáždění

vyhlašuje tuto

Všeobecnou deklaraci lidských práv

jakožto společný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jednotlivec

a každý orgán společnosti, máje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou

rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i

mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států

samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.

Článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a

svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Článek 2

(1) Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli

rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(2) Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé

nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

Článek 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

článek 4

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky

jsou zakázány.

článek 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení

nebo trestu.

článek 6

Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

článek 7

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli

rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje

tuto deklaraci, a proti každému podněcování

k takové diskriminaci.

článek 8

Každý má právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům

porušujícím základní práva, která jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem.

článek 9

Nikdo nesmí být svévolně zatčen, držen ve vazbě nebo vyhoštěn do vyhnanství.

článek 10

Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným

soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění

vzneseném proti němu.

článek 11

(1) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným

postupem prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti

obhajoby. (2) Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opomenutí, které v době, kdy byly spáchány, nebyly

trestné podle státního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než

jakého bylo lze použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.

článek 12

Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova

nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu

proti takovým zásahům nebo útokům.

článek 13

(1) Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu.

(2) Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

článek 14

(1) Každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam

azylu.

(2) Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně odůvodněného nepolitickými zločiny

nebo činy, které jsou v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

článek 15

(1) Každý má právo na státní příslušnost.

(2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost

změnit.

článek 16

(1) Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů

příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o

manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.

(2) Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.

(3) Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany

společnosti a státu.

článek 17

(1) Každý má právo vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými.

(2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.

článek 18

Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i

volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru, sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských

úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.

článek 19

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu

pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky

jakýmikoli prostředky a bez ohledu na hranice.

článek 20

(1) Každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování.

(2) Nikdo nesmí být nucen, aby byl členem nějakého sdružení.

článek 21

(1) Každý má právo, aby se účastnil vlády své země přímo nebo prostřednictvím svobodně

volených zástupců.

(2) Každý má právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.

(3) Základem vládní moci budiž vůle lidu; ta musí být vyjádřena správně prováděnými volbami,

kteřé se mají konat v pravidelných obdobích na základě všeobecného a rovného hlasovacího

práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.

článek 22

Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla

národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného

státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a k svobodnému rozvoji jeho osobnosti.

článek 23

(1) Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé

pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.

(2) Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.

(3) Každý pracující má právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu

samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby

toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.

(4) Na ochranu svých zájmů má každý právo zakládat s jinými odborové organizace a přistupovat k nim.

článek 24

Každý má právo na odpočinek a na zotavení, zejména také na rozumné vymezení pracovních hodin a na pravidelnou placenou dovolenou.

článek 25

(1) Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i

zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož

i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti k práci, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných

možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.

(2) Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské nebo

nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.

článek 26

(1) Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budiž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.

(2) Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům

a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství

mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti

Spojených národů pro zachování míru.

(3) Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.

článek 27

(1) Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, užívat plodů umění a

podílet se na vědeckém pokroku a jeho výtěžcích.

(2) Každý má právo na ochranu morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké,

literární nebo umělecké tvorby.

článek 28

Každý má právo na to, aby vládl takový sociální a mezinárodní řád, ve kterém by práva a

svobody stanovené v této deklaraci byly plně uplatněny.

článek 29

(1) Každý má povinnosti vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou

osobnost.

(2) Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví

zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachovávání práv a svobod

ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha

v demokratické společnosti.

(3) Výkon těchto práv a svobod nesmí být v žádném případě v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

článek 30

Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině

nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení

některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.

Zdroj: OSN (<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>, 10. 7. 2014).

Popis: nejznámější lidsko-právní dokument na světě

Příloha č. 2

Zdroj: National Geographic

(<http://travel.nationalgeographic.com/travel/countries/kosovo-facts/>, 10. 7. 2014).

Popis: státní vlajka Kosova, hvězdy značí šest kosovských minorit

Příloha č. 3

Zdroj: Socialist project (<http://www.socialistproject.ca/bullet/476.php>, 10. 7. 2014).

Popis: svržení bomb jako prostředek šíření demokracie

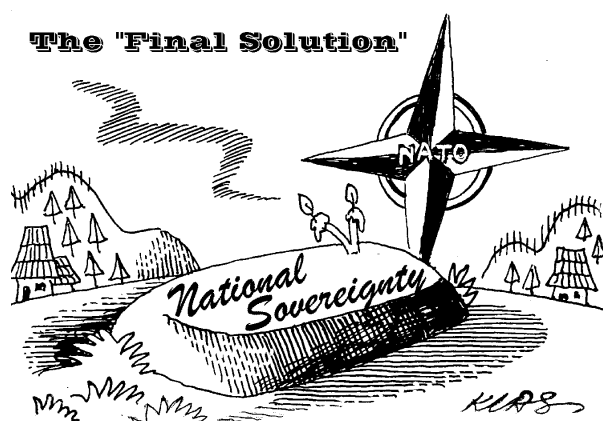
Příloha č. 4

Zdroj: BBC (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7136233.stm>, 10. 7. 2014).

Popis: etnické složení obyvatelstva Kosova před humanitární intervencí

Příloha č. 5

Zdroj: Truth in Media Global Watch Bulletins
(<http://www.truthinmedia.org/Bulletins99/tim99-2-5.html>, 10. 7. 2014).

Popis: poukázání na jednání NATO bez souhlasu RB OSN

Příloha č. 6

Zdroj: UNHCR (<http://www.unhcr.org/3eba82774.html>, 10. 7. 2014).

Popis: Kosovští uprchlíci se navracejí zpět do své domoviny

Příloha č. 7

Zdroj: Ezilon Maps (<http://www.ezilon.com/maps/europe/kosovo-maps.html>, 10. 7. 2014).

Popis: Politická mapa Kosova, červeným obdélníkem je vyznačeno hlavní město Priština

Příloha č. 8

Zdroj: The Apricity
(<http://www.theapricity.com/forum/showthread.php?89308-UCK-UCK-UCK!!!>, 10. 7. 2014).

Popis: Kosovská osvobozenecká armáda

Příloha č. 9

Zdroj: Parlamentní listy (<http://euserver.parlamentnilisty.cz/PrintArticle/942-.aspx>, 10. 7. 2014).

Popis: vyobrazení srbského hrdiny Slobodana Miloševiće

Příloha č. 10

Zdroj: United States Institute of Peace
(<http://www.usip.org/publications/secretary-state-madeleine-albright-says-ground-troops-in-kosovo-are-likely>, 10. 7. 2014).

Popis: Bývalá ministryně zahraničí Madeleine Albright

Příloha č. 11

Zdroj: Global Research (<http://www.globalresearch.ca/kosovo-s-mafia-state-from-madeleine-to-hillary-the-us-secretary-of-state -kla/30166>, 10. 7. 2014).

Popis: setkání Madeleine Albright s vůdcem UCK Hashim Thaci, rok 1999

Příloha č. 12

Zdroj: NATO Review (<http://www.nato.int/docu/review/2012/Chicago/USA-Heart-Nato/CS/index.htm>, 10. 7. 2014).

Popis: prezident Clinton obklopen dětmi albánského původu

Příloha č. 13

Zdroj: The Telegraph
(<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/kosovo/6481057/Bill-Clinton-unveils-statue-of-himself-in-Kosovo.html>, 10. 7. 2014).

Popis: V Prištině byla v roce 2009, deset let po humanitární intervenci, zveřejněna zlatá socha prezidenta Clintona

Příloha č. 14

Zdroj: Kosovo.net (http://www.kosovo.net/news_pogrom.html, 10. 7. 2014).

Popis: ruiny kostela zapříčiněné povstáním v roce 2004, oblast Prizren